

Vážené čtenářky a čtenáři,

rádi vám představujeme již čtvrtý Bulletin Centra ázerbájdžánských a kaspických studií IIPS MU, který se soustředí na bilaterální vztahy mezi evropskými a kaspickými státy. Tyto regiony po staletí udržují vzájemné kontakty, nicméně v posledních letech získávají vztahy mezi oběma oblastmi na důležitosti. Z evropského hlediska je zásadní především otázka energetiky, obchodu a zajištění bezpečnosti na východ od svých hranic. Těmito nejdůležitějšími aspekty evropského zájmu o země kaspické oblasti se zabývá i Bulletin, který právě čtete.

Rádi bychom vás upozornili na články Lukáše Hodera a Michala Víta, které se věnují bezpečnostním otázkám ve vztazích mezi oběma regiony. První z nich ukazuje dlouhodobé konflikty mezi hlavními evropskými mocnostmi Německem, Francií a Velkou Británií na jedné straně a Íránem na straně druhé. Německem se zabývá i druhý z obou textů, který ukazuje, jak může evropská hospodářská velmoc využít své silné postavení k mediaci konfliktů na Kavkaze.

Jaká je role ČR v tomto uspořádání? Českou republikou se zabývá jednak text hodnotící energetické vztahy mezi ČR a Ruskem a také text o diplomacii ČR na jižním Kavkaze. Oblast jižního Kavkazu, která zahrnuje Ázerbájdžán, Arménii a Gruzii, nelze označit za prioritu české diplomacie, nicméně tato situace se v poslední době mění. Text Jakuba Kulháneka se snaží náš pohled na vzdálený kavkazský region aktualizovat a zasadit jej do perspektivy českého členství v EU a NATO.

Věříme, že vás nový Bulletin zaujme. Za redakční tým příjemné čtení přeji

Jana Kovačovská
Eltay Dilbazi

BILATERÁLNÍ VZTAHY MEZI KASPICKÝMI A EVROPSKÝMI STÁTY

Lukáš Hoder

**Írán se obrací k Evropě zády:
Rozporuplné vztahy Íránu s Francií, Německem
a Velkou Británií** | 2

Nela Srstková

**Hospodářská politika Turecka
vůči státům Jižního Kavkazu** | 7

Michal Vít

Německo jako mediátor Kavkazu? | 10

Jakub Kulhánek

Česká diplomacie na jižním Kavkaze | 12

Lukáš Tichý

**Energetika v bilaterálních vztazích
mezi Českou republikou a Ruskem** | 16

Centrum ázerbájdžánských a kaspických studií (ACSC) je součástí Mezinárodního politologického ústavu (IIPS) a na Masarykově univerzitě zajišťuje prostřednictvím spolupráce odborníků z oblasti vědy a výzkumu, studentů a zástupců kulturní a mediální oblasti informace a znalosti o jednom ze stále významnějších regionů světa.

Při koordinaci širokého spektra aktivit z oblasti historie, ekonomie, mezinárodní politiky a kultury Ázerbájdžánu a kaspické oblasti využívá Centrum ázerbájdžánských a kaspických studií bohaté univerzitní zkušenosti a kvalitní odborné zázemí umožněné záštitou Mezinárodního politologického ústavu MU. Vysoká relevance a nadstandardní hloubka dodávaných informací je umožněna i četnými a pečlivě udržovanými kontakty Centra s řadou akademických i společenských institucí přímo v daném regionu.

Centrum ázerbájdžánských a kaspických studií pomáhá zprostředkovat informace široké veřejnosti, a to jak prostřednictvím publikační činnosti, tak i v rámci pořádání debat, seminářů a diskuzí. V rámci pravidelných akcí zprostředkovává ACSC bližší seznámení také s kulturou v dané oblasti.

Více na www.iips.cz.

Írán se obrací k Evropě zády: Rozporuplné vztahy Íránu s Francií, Německem a Velkou Británií

Lukáš Hoder

Persie byla vždy regionální mocností kaspické oblasti i Blízkého východu, své postavení a vliv však nikdy nemohla využívat adekvátně ke své velikosti a síle. Evropské mocnosti, Rusko či USA, Osmanská říše nebo arabské státy tradičně vyvažovaly nejen regionální ambice Íránu, ale často a silně omezovaly i jeho vnitřní suverenitu. Snaha o samostatnost a nezávislost především na evropských mocnostech a USA se stala hlavní konstantou íránské politiky. V druhé polovině 20. století a především po konci studené války se Francie, Velká Británie a Německo stalo důležitým obchodním partnerem Íránu a pro islámský režim se jednalo o vítanou možnost vyvažování silícího vlivu USA v regionu. Nekompromisní snaha současného prezidenta Ahmadínežáda o národní nezávislost a velmocenský status Íránu však tuto logiku změnila. Írán již evropské mocnosti přehlíží a pro podporu se obrací jinam.

Následující text se zaměří na historii vztahů mezi Íránem a hlavními evropskými mocnostmi Velkou Británií, Francií a Německem a na další možný vývoj těchto vztahů.¹ Bude ukázáno historické střetávání velmocí v Persii a výsledná mocenská uspořádání během 20. století. Text dále ukáže vnitřní uspořádání íránského režimu a rozložení sil mezi mocenskými skupinami. Tato část textu by měla sloužit k lepšímu objasnění aktuálních vztahů Íránu s evropskými mocnostmi.

Tři hlavní evropské mocnosti (tzv. Trojka) v posledních letech neuspěly v jednáních o íránském jaderném programu, omezují ekonomické vazby a svou zahraniční politiku vůči Íránu přitvrzují. Současná radikalizace íránského nacionalismu totiž nejen ukončuje dřívější pragmatickou politiku využívání evropských zemí proti USA, ale také mění podobu samotného íránského režimu směrem k autoritářství. Spory uvnitř íránského režimu, rostoucí ambice prezidenta Ahmadínežáda a protireakce pragmatických konzervativců dále znesnadní jednání s Íránem a jeho zahraniční politika se stane více nepředvídatelnou.

Mezi Kaspikem a Blízkým východem

Írán leží na spojnici tří regionů – kaspické oblasti, Blízkého východu a jižní Asie. Írán patří mezi největší producenty a exportéry ropy na světě a drží druhé největší zásoby zemního plynu hned po Rusku. Kromě vlivu na obchod s ropou a plynem svůj vliv posiluje i díky strategické kontrole Hormuzské úžiny, důležité pro přepravu ropy, nebo silným vlivem v řadě sousedních zemí na Blízkém východě (Libanon, Palestina, Irák).

Írán je také ekonomicky zranitelný. Hospodářství trpí řadou problémů, mezi které patří především otázka rostoucí domácí spotřeby benzínu a nedostatku rafinérií. Írán spotřebovává asi 400 tisíc barelů benzínu denně, z čehož asi 120 tisíc barelů dováží ze zahraničí. Právě na íránský import ropy míří poslední mezinárodní sankce uvalené Radou bezpečnosti OSN v čer-

nu 2010 a také tvrdší sankce jednotlivých zemí v čele s USA, Evropou, Kanadou, Japonskem, Austrálií a Jižní Koreou. Podle některých údajů jsou tyto nové sankce pro Írán hospodářsky poměrně bolestné a od obchodu s Íránem odrazují stále více společností.

Persie pod nadvládou Velké Británie a Ruska

Evropa byla mocensky přítomna v Persii po staletí, přičemž nejsilnější roli měla tradičně Velká Británie.² Během 17. a 18. století, kdy se Persie zmítala ve vnitřních sporech, byly britské zájmy zajišťovány řadou zmocněnců, kteří získávali i oficiální funkce v rámci vládnoucího režimu. Velká Británie ovládala především jih země, kde dokonce okupovala řadu měst (např. Bušer). Vliv mocností v regionu sílil a během 19. století se z Persie stala jen loutka zmítaná mezi vlivem Ruska, které ovládalo její severní území, a Velkou Británií, která svým „zábohem“ jihu země chránila především strategický přístup ke své nejdůležitější kolonii, Indii.

Drtivý vliv Británie a Ruska se íránské vládě snažili vyvážit kontakty na jiné evropské mocnosti. Francie ani Německo však nedokázalo ohrozit rusko-britskou nadvládu nad Íránem a na začátku 20. století to byly především tyto dvě mocnosti, které určovaly politický vývoj Persie. S objevem ropy na jihu Íránu v roce 1908 se zájem Velké Británie ještě zvýšil, nicméně proti britské přítomnosti v Íránu a rostoucí těžbě ropy sílily protesty íránských nacionalistů.

Po nástupu režimu Rezi Šáha Pahlavího v roce 1925 si Velká Británie udržela silný vliv na politický vývoj v zemi. S invazí německých vojsk do Ruska a na Blízký východ během druhé světové války se Británie nicméně obávala o íránské zdroje ropy, zemi okupovala pomocí své indické armády a Rezu Pahlavího donutila abdikovat ve prospěch jeho syna Muhammada. Nacionalistický odpor proti cizí velmoci však dále sílil a v roce 1951 vyvrcholil znárodněním britské těžby ropy v Íránu vládou Muhammada Mosaddeka. Ten byl

Centrum pro lidská práva a demokratizaci (Czech Centre for Human Rights and Democratization, CCHRD) vytváří nezávislé odborné prostředí pro zkoumání lidských práv. Centrum působí v rámci Mezinárodního politologického ústavu Masarykovy univerzity a spolupracuje s akademickou půdou – Fakultou sociálních studií MU a Právníkou fakultou MU, i nevládními organizacemi nebo justici v ČR i Evropě.

Centrum představuje nezávislou akademickou instituci, která lidská práva sleduje z odborného sociálněvědního a mezinárodněprávního pohledu.

Centrum se specializuje na několik konkrétních okruhů, které byly zvoleny s ohledem na kurzy přednášené na Katedře mezinárodních vztahů a evropských studií FSS MU a PrF MU a s ohledem na odborné zaměření členů Centra. Dle těchto panelů je členěn i Bulletin, který Centrum pravidelně každý měsíc vydává.

- 1) Mezinárodní trestní soudnictví
- 2) Evropský systém ochrany lidských práv
- 3) Mezinárodní politika a lidská práva
- 4) Česká republika a lidská práva

Více na www.iips.cz.

Salmanu Rushdie mu a atentáty na exilové představitelce iránské opozice ve Francii a Německu.

V první polovině 90. let na tento rozporuplný vývoj vztahů s Íránem reagovala Evropa a Amerika rozdílnými přístupy. Spojené státy vnímaly citlivě iránskou regionální politiku, která často mířila proti jejich zájmům. Clintonova administrativa zároveň odmítala dřívější přístup, kdy se USA snažily podporou Iráku vyvážit silný Írán. Výsledkem tak byla nová politika dvojitého zadržování (dual containment), která se snažila omezit vliv obou zemí – Íránu i Iráku. Írán nebyl zapojen do bezpečnostní spolupráce zemí Perského zálivu a USA s ním neobnovily své diplomatické styky.

Evropské země se na druhé straně snažily s Íránem navázat diskusi a na zasedání Evropské rady v Edinburgu v prosinci 1992 oznámily zahájení tzv. „kritického dialogu“ (Struwe 1998). Evropa přiznávala Íránu status regionální mocnosti, ale byla znepokojena porušováním lidských práv, přístupem Íránu k blízkovýchodnímu mírovému procesu a programem zbraní hromadného ničení. Kritický dialog EU byl zaměřen na pět hlavních bodů. Za prvé, Evropa chtěla vůči Íránu vystupovat jednotně a multilaterálně pomocí civilních a diplomatických nástrojů. Za druhé, cílem kritického dialogu bylo posílení „umírněných“ politiků v zemi, kteří by konkurovali konzervativcům a radikálům. Za třetí, EU odmítala trestat Írán za pouhá podezření vznesená ohledně jaderného programu v zemi. Za čtvrté, evropské země zdůraznily, že Írán je signatářem smluv na ochranu lidských práv a měl by tedy své závazky v této oblasti plnit. A za páté, země EU zdůraznily, že se s Íránem snaží vést dialog a ne mu vyhrožovat, čímž se snažily odlišit od tvrdého přístupu USA (Struwe 1998: 19-20).

Praktická podoba „kritického dialogu“ probíhala jednak skrze orgány EU a jednak přes zahraniční politiku hlavních evropských mocností. V případě nástrojů EU se jednalo o tajné demarše, veřejné deklarace nebo schůzky zástupců Komise s iránskými představiteli. V případě dvoustranných vztahů evropských zemí s Íránem hrála hlavní roli tzv. Trojka – Německo, Velká Británie a Francie.

Německo – nejlepší obchodní partner

Tradičně dobré vztahy mezi Německem a Íránem se staly základem celé evropské politiky tzv. kritického dialogu. Německo upřednostňovalo dialog před konfrontací nejen z důvodů snahy o zlepšení obchodních vztahů, ale také z hlediska domácí politiky (ústavní omezení možného nasazení armády) a s ohledem na opatrnou tvorbu zahraniční politiky nově sjednoceného státu. Německo si z konce studené války vzalo lekcí o vhodnosti postupného zlepšování vztahů s autoritativními režimy. Německá *Ostpolitik* a posilování obchodních vztahů s bývalým východním blokem bylo interpretováno jako úspěch a vzor vhodný následování. Německo se postupně stávalo civilní mocností a výrazně ovlivňovalo celoevropskou politiku vůči Íránu (Lane 1995).

Kritický dialog EU s Íránem se však dostával do silných problémů. Nešlo jen o přetrvávající porušování lidských práv v Íránu, ale z hlediska zájmů Německa i o upadající obchod. Útlum iránského hospodářství znamenal, že vývoz německého zboží do Íránu klesl z 8 miliard marek v roce 1992 na 2 miliardy v roce 1996 (Rudolf, Kemp 1997). Německo přestalo být hlavním zahraničním obchodním partnerem Íránu a vyvstávala otázka vypořádání iránských dluhů vůči německým věřitelům. Špatný vliv na vzájemné vztahy měla také aféra s vraždou iránských opozičních politiků v berlínské restau-

Zelená revoluce v Íránu, zdroj: Hamed Saber.

za dva roky svržen společnou akcí britských a amerických tajných služeb, avšak britskou dominanci nad Íránem se už obnovit nepodařilo. Svůj vliv v zemi výrazně posílily Spojené státy a těžbu ropy v zemi si rozdělily s Brity napůl.

Nový Írán a různé přístupy Evropy a USA

Během 70. let sílila proti vládě Muhammada Pahlavího opozice demokratů, komunistů a islámských duchovních, která režim v roce 1979 svrhla a ohrozila tak zájmy evropských zemí i USA v regionu. Byly přerušeny nejen diplomatické styky mezi řadou evropských zemí a Íránem, ale i projekty německých, francouzských a dalších evropských firem (např. Siemens nebo konsorcium Sofidif). Během irácko-iránské války, v letech 1980 až 1988, byl islamistický režim v Íránu považován za větší zlo než Saddám Husajn a západní země dodávaly své zbraně do Iráku – Francie vyvezla leteckou techniku za miliardy dolarů, Německo dodávalo Iráku materiál pro jeho chemický program a britské firmy přes různá omezení exportu s Irákem také obchodovaly. Některé evropské země dodávaly zbraně oběma stranám konfliktu.

Konec studené války, smrt ájatolláha Chomejního a uzavření míru s Irákem znamenal oživení vztahů západních zemí s Íránem. Nové vedení země v čele s prezidentem Rafsandžáním se pokusilo liberalizovat iránské hospodářství, zlepšit vztahy se Západem a obnovit regionální postavení Íránu. Evropské země pozitivně vnímaly liberalizační posuny, Írán pomohl s propuštěním západních rukojmí z Libanonu a do země byl poprvé vpuštěn zvláštní zmocněnec OSN pro lidská práva. Proti pozitivnímu vývoji ve vzájemných vztazích však stála řada faktorů, které spolupráci mezi Západem a islámskou republikou výrazně problematizovaly. Za prvé, v rámci potvrzení svého statusu regionální velmoci se Írán postavil proti regionálním zájmům USA a odmítal vměšování západních mocností do záležitostí na Blízkém východě.³ Za druhé, v rozporu se snahou evropských zemí a USA se Írán stal jednou z hlavních překážek blízkovýchodního mírového procesu mezi Izraelem a Palestinci. Za třetí, přes některé deklarace a opatření se stav lidských práv v zemi nezlepšoval. Za čtvrté, po zkušenosti z války s Irákem byl zintenzivněn iránský program balistických střel a jaderný program. Za páté, vztahy s evropskými zeměmi byly výrazně poškozeny vyhlášením *fatvy* proti

Human Rights in the Czech Republic

Centrum pro lidská práva vydalo Bulletin o lidských právech v České republice v angličtině. V Bulletinu mohou zahraniční čtenáři získat přehled o hlavních lidskoprávních událostech v ČR za poslední pololetí. Bulletin obsahuje kromě dalších texty o výjimce ČR z Listiny základních práv EU, o rozpuštění Dělnické strany Nejvyšším správním soudem, o případu protiprávních sterilizací či o přijetí vězňů z Guantánama na Slovensku.

Mezi další texty patří článek o lidskoprávních aspektech volebních programů českých politických stran kandidujících v parlamentních volbách v květnu 2010. Autor článku se zabývá rozsahem, jaký jednotlivé politické strany věnovaly lidským právům ve svých programech, a jaké přístupy k lidským právům politici představili.

Bulletin v angličtině si můžete přečíst na adrese www.iips.cz.

raci *Mykonos*. Během soudního projednávání případu v roce 1997 vyšlo najevo, že atentát provedla iránská tajná služba s vědomím nejvyšších představitelů země. Německo a další evropské země odvolaly své diplomaty z Teheránu a vztahy obou zemí zůstaly také vzhledem k dalším aférám napjaté.

Během 80. let francouzsko-iránské vztahy trpěly řadou sporů. Francie podporovala Saddáma Husajna, vymáhala na Íránu staré dluhy z dob před revolucí, v roce 1986 obvinila Írán ze série bombových útoků v Paříži a později obvinila iránské námořnictvo z útoků na své lodě v Perském zálivu. Francie nicméně potřebovala iránskou podporu při propuštění francouzských rukojmí v Libanonu a očekávala příležitosti pro investice v poválečném Íránu. Írán pak potřeboval evropskou podporu při vyjednáváních o míru s Irákem a očekával francouzský kapitál. Obě země se tak pokoušely vzájemné spory urovnat.

Díky zlepšení vztahů mezi šiitským Íránem a sunitskými arabskými státy po konci studené války se tradičně proarabská Francie mohla pustit do celkového urovnání svých vztahů s perskou republikou. Írán byl předmětem silících sankcí ze strany USA, které znemožnily některým americkým firmám v Persii obchodovat a naopak umožnily evropským společnostem zaplnit volné místo. Jedním z takových případů byla dohoda mezi francouzskou společností Total a Íránskou národní ropnou společností z roku 1997 v hodnotě 2 miliard dolarů, která vyvolala silné spory mezi Evropskou unií a USA ohledně extraterritoriality sankčních opatření americké vlády.

Přes koloniální minulost Velké Británie nebyly porevoluční vztahy s Íránem zcela nepřátelské. Británie sice v 80. letech dodávala zbraně nepřátelskému Íráku, ke skutečnému bilaterálnímu sporu však došlo až po válce v únoru 1989, kdy ájattolláh Chomejní těsně před svou smrtí vyhlásil *fatvu*, ve které vyzval muslimy k vraždě britského spisovatele indicko-muslimského původu Salmana Rushdieho za jeho knihu *Satanské verše*. Írán požadoval cenzurování knihy, což Británie odmítla a spor vyvolal dlouhodobý konflikt mezi oběma zeměmi, který se podařilo úplně urovnat až v roce 1998. Velká Británie má tradičně v mnoha zahraničněpolitických otázkách blíže k USA než k Německu a Francii, a podobně i v případě Íránu dlouhodobě preferovala spíše tvrdší přístup. Z obecného pohledu tak Británie v rámci evropské politiky vůči Íránu vyvažovala vstřícnější přístup Německa.

Kyvadlové vztahy mezi Západem a Íránem

Vliv americké politiky „dvojitého zadržování“ a nebo evropského „kritického dialogu“ na iránskou vnitřní či zahraniční politiku je diskutabilní. Evropská politika byla často kritizována za to, že jde pouze o clonu pro udržení obchodních vazeb bez ohledu na skutečné chování Íránu. Na jedné straně evropská politika přinutila Írán založit několik orgánů a byrokratických pozic, které spravovaly agendu lidských práv a vnitřní debatu v zemi dokázala ovlivnit. Na druhé straně však k porušování lidských práv docházelo nadále a nezdá se, že by se evropským mocnostem podařilo v této oblasti dosáhnout výrazné změny (srov. Kausler 2008). V případě zahraniční politiky je hodnocení kritického dialogu ještě složitější.

V roce 1997 nicméně došlo k překvapivému výsledku iránských prezidentských voleb, které vyhrál liberální kandidát Muhammad Chátamí. Pro Evropu tento vývoj znamenal povzbuzení a byla ohlášena nová

politika „konstruktivního dialogu“. Vzájemné diplomatické vztahy byly posíleny, došlo k vzájemným návštěvám na nejvyšší úrovni a obchodní vztahy dostaly nový impuls. Opačným směrem se však ubírala zahraniční politika USA. S nástupem prezidenta George W. Bushe v roce 2001 došlo k přitvrzení politiky a Írán byl označen za součást „osy zla“ jakožto režim nepřátelský vůči americkým zájmům. Írán byl obviněn z masového porušování lidských práv, z vývoje zbraní hromadného ničení a z podpory terorismu. Evropské země se oproti tomu opět obrátily k diplomacii. V prosinci 2002 zástupce Evropské komise Chris Patten ohlásil obsah oficiální politiky EU k Íránu, která se měla skládat ze tří částí – ekonomických vztahů, dodržování lidských práv a boje proti terorismu a šíření zbraní hromadného ničení. Konkrétnější iniciativy společné politiky EU k Íránu (např. uzavření Dohody o obchodu a spolupráci) však byly zdržovány spory mezi evropskými zeměmi a neochotou Íránu ke skutečnému zlepšení lidských práv v zemi.

Odhalení tajného jaderného programu Íránu v roce 2002 zlepšování vztahů s Evropou ukončilo. Na začátku roku 2003 Írán přiznal existenci zmíněných zařízení a vyjádřil odhodlání zvládnout všechny etapy jaderného palivového cyklu. Následovaly inspekce Evropské agentury pro atomovou energii (MAAE), které odhalily mnohá porušení závazků Íránu ze Smlouvy o nešíření jaderných zbraní (NPT). Spojené státy naléhaly na předání záležitosti Radě bezpečnosti OSN a klíčové země Evropské unie – tedy opět tzv. Trojka – začaly s Íránem vést diplomatická jednání. Zástupci Německa, Francie a Velké Británie pak v listopadu 2004 uzavřeli s Íránem tzv. Pařížskou dohodu, ve které se Írán zavázal k další spolupráci s MAAE, přislíbil přerušit veškeré aktivity související s obohacováním uranu a ujistil protistranu, že jeho záměrem není získat jaderných zbraní. Tento postup Íránu se však ukázal jako pouhá „zdržovací taktika“, když v roce 2005 Írán porušil Pařížskou dohodu a nadále deklaroval „nezcizitelné právo“ na zvládnutí všech etap jaderného palivového cyklu (Rojčík 2005: 121-124).⁴ Írán dále zrychlil své aktivity v oblasti obohacování uranu a odmítal inspektorům MAAE podávat další informace. Zdržování (oblíbená taktika v podobných situacích) bude pravděpodobně pokračovat i nadále. Z pohledu Íránu je totiž nejvýhodnější strategie „střední cesty“, čili jednání bez výrazného porušení NPT a dosažení stavu „nukleární dvojznačnosti“ (např. Kemp 2004: 15, Hoder 2006).

Po nástupu nového amerického prezidenta Baracka Obamy se zahraniční politika USA vůči Íránu opět „zjemnila“, nicméně po roce snah o diplomatická jednání se i Obamova administrativa přiklonila k tvrdšímu přístupu. USA prosadily v Radě bezpečnosti OSN

Zdroj: Arash R. Karimi.

Konference *How to Communicate Politics*
22. – 23. 11. 2010

Na půdě Fakulty sociálních studií MU se 22. až 23. listopadu uskutečnila mezinárodní konference „How To Communicate Politics“. Konferenci, která navazovala na Mezinárodní sympozium k politickému marketingu z roku 2009, organizovala Katedra politologie FSS, Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, Institut pro srovnávací politologický výzkum, Political Marketing Group CEE, Konrad-Adenauer-Stiftung a Katedra politologie Fakulty sociálních studií.

Cílem konference bylo kombinovat praktický a teoretický přístup k výzkumu v oblasti politické komunikace, politického marketingu a PR a zprostředkovat setkání odborníků v dané oblasti nejenom ze Střední Evropy.

Konference se skládala z keynote speech profesora Phillipa Maareka, dvou akademických panelů, workshopů vedených zkušenými tvůrci kampaní a ze studentského kolokvia.

Součástí konference bylo taky kolokvium pro studenty politické komunikace a marketingu, které vedl profesor Jesper Stromback z Mid Sweden University a z Centra pro výzkum politické komunikace.

Íránský prezident Mahmúd Ahmadínežád, zdroj: OSN.

přijetí již čtvrtého kola mezinárodních sankcí proti Íránu a společně s evropskými zeměmi navíc přijaly i další jednostranné sankce.

Směs teokracie, autoritářství a demokracie

Íránský politický systém je podivnou směsicí teokracie, autoritářství a demokracie, ve kterém sdílejí moc volení i nevolení státníci a ve kterém hrají významnou roli neformální vazby. Vzájemně si konkurující, paralelní a kompetenčně přesahující instituce tvoří složitou síť, ve které se pohybují například tisíce neformálních „zástupců“ nejvyššího duchovního vůdce, soupeřící ekonomické skupiny a vlivní zástupci íránských ozbrojených sil. Tato složitá síť institucí vytváří více mocenských center, která se vzájemně překrývají a konkurují si (Kupchan 2005: 106).

Vládnoucí skupina íránských politiků je v západních zemích často dělena na tzv. „reformisty“ a představitele „tvrdé linie“ (např. Sokolski, Clawson 2004: 39). Přestože v Íránu existuje politická konkurence a probíhá politická diskuse, zastánci „tvrdé linie“ pevně ovládají všechny důležité instituce a nástroje moci, bezpečnostní složky a klíčové rozhodovací orgány. Zajímavější je tedy sledovat dělení uvnitř vládnoucích zastánců „tvrdé linie“, tedy v rámci tzv. nové pravice. Její představitelé již nebyli formováni revolučním bojem proti šáhovu režimu a revolucí z roku 1979, ale válkou proti Íráku v 80. letech. Nová pravice se dělí především na dvě skupiny. První jsou radikálové, kteří ovládají některé silové složky íránského režimu a prosazují konfrontační zahraniční politiku země. V jejich čele stojí současný prezident Ahmadínežád. Druhou skupinou jsou nacionalističtí a pragmatičtí konzervativci, kteří sdílejí s první skupinou snahu o posílení regionální moci Íránu (např. i pomocí jaderného programu), ale liší se v představě o vhodné strategii. Vůči USA prosazují pragmatický přístup, který by znamenal diplomatická jednání a uvolnění napětí, které by pomohlo Íránu konsolidovat síly. Mezi těmito skupinami se opatrně pohybuje nejvyšší náboženský vůdce Chameneí, který se snaží vyvažovat jejich vliv a zachovat si svoji pozici (Takeyh 2007).

Podstatou frakčního boje v Íránu je využívání jakýchkoliv možností k oslabení konkurenční skupiny. V posledních letech prezident Ahmadínežád a jeho radikální kolegové stupňují snahu o posílení svého vlivu v rámci systému, omezují prvky demokracie a teokracie a posilují postavení bezpečnostních složek. V rámci zahraniční politiky se prezident Ahmadínežád nicméně pokusil o zahájení jednání s USA, frakční politika je však neúspěšná a vyžádala si protiakti konkurentů. Přestože pragmatičtí v zásadě podporují rozumnější přístup k jednání se Západem, případný úspěch Ahmadínežáda v jednáních s USA by posílil jeho skupinu. Z tohoto pohledu se tak zdá, že jakkoliv by se jedna z frakcí vládnoucího establishmentu v Íránu pokusila o vstřícný krok vůči USA či Evropě, druhá strana to označí za slabost a iniciativa skončí dříve, než k jakýmkoliv jednáním dojde.

Írán se obrací k Evropě zády

Po přijetí posledních sankcí OSN a západních zemí se z Íránu stáhl už i poslední německý průmyslový gigant ThyssenKrupp a řada velkých evropských ropných společností ukončila své íránské plány (např. britsko-nizozemský Royal Dutch Shell, francouzský Total, italský Eni a norský Statoil). Zdá se, že vůči Íránu přitvrzuje nejen americká administrativa Baracka Obamy a evropské velmoce Francie, Německo a Velká Británie, ale že i evropský byznys je vůči obchodům s islámskou republikou více opatrný (Pomfret 2010).

Íránská vládnoucí elita zřejmě nepřemýšlí ve striktních mantinelech ekonomické výhodnosti a racionality národního zájmu. Současný vládce Teheránu z řad tzv. nové pravice spojuje nenávisť k USA, snaha o samostatnost a regionální mocenský status Íránu, shoda na nutnosti pokračování v jaderném programu země a lpění na „tradiční“ a „ideologicky čisté“ identitě islámské republiky (Takeyh 2010). Írán odmítá připustit vměšování Západu do svých vnitřních věcí, dlouhodobě odsuzuje evropskou kritiku porušování lidských práv a odmítá zastavit svůj jaderný program. Omezením obchodu s Íránem ztrácí evrop-

Cyklus konferencí Energetická bezpečnost ČR

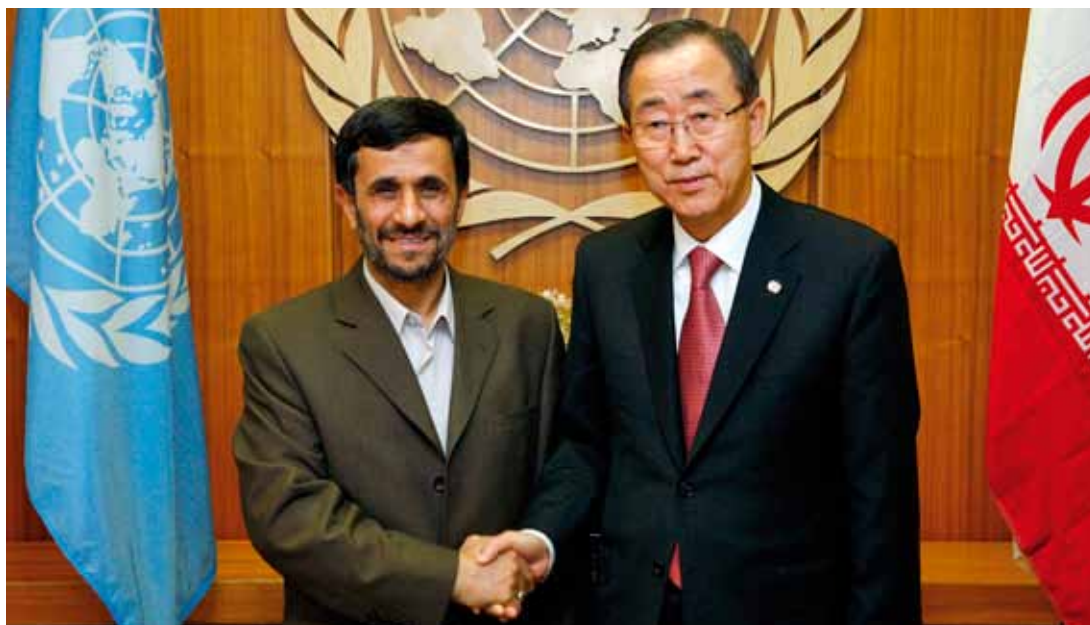
Energetická bezpečnost ČR je jednou z priorit české vlády pro nadcházející desetiletí. Jakou zodpovědnost má v této oblasti stát? Jaké kroky musí státní správa a jednotliví hráči na poli energetiky podniknout, aby byla tato bezpečnost do budoucna zajištěna? Jaké jsou české národní zájmy ve vztahu k energetice?

Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity ve spolupráci s Institutem pro veřejnou diskusi a týdněkem Ekonom představuje platformu pro celonárodní debatu o budoucí energetické bezpečnosti České republiky.

Cíle projektu

- Renomovaná diskuze na sedmi tematických konferencích
- Vyjádření problémů, potřeb a přístupů všech klíčových zájmových skupin
- Dosažení jednotného názoru na energetickou bezpečnost ČR
- Zapojení uznávaných odborníků, praktiků, představitelů státu i široké veřejnosti do odborné debaty
- Respektování různých názorů všech zúčastněných
- Diskuze nad zažitými mýty v oblasti energetické bezpečnosti

Íránský prezident a Generální tajemník OSN, zdroj: OSN

ské moci jeden z mála nástrojů ovlivňování íránské politiky a politická elita v Teheránu přestává Evropu vidět jako důležitého partnera pro vyvažování vlivu USA. Íránská zahraniční politika je určována vzrůstajícím nacionalismem konkurujících si mocenských frakcí v Teheránu a pro podporu svých regionálních ambic se raději obrací k Číně, Rusku a dalším státům ochotným postavit se tlaku Západu.

Seznam zdrojů

- Struwe, M. V. 1998. *The policy of "critical dialogue": an analysis of European human rights policy towards Iran from 1992 to 1997*. Durham: University of Durham, Centre for Middle Eastern and Islamic Studies.
- Lane, Ch. 1995. „Germany's New Ostpolitik: Changing Iran.“ *Foreign Affairs* 74, č. 6, 77–89.
- Rudolf, P. a Kemp, G. 1997. *The Iranian Dilemma: Challenges for German and American Foreign Policy*. American Institute for Contemporary German Studies, The Johns Hopkins University, on-line text (<http://www.aicgs.org/documents/iran.pdf>).
- Hoder, L. 2006. „Írán“ In: *Proliferace jaderných zbraní: problémoví aktéři*. Eds. Rojčík, O. a Vilímek, P. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 94–110.
- Kemp, G. 2004. *U.S. and Iran, The Nuclear Dilemma: Next Steps*. The Nixon Center, on-line text: (<http://www.iran-watch.org/privateviews/NIXON/perspex-nixon-nuclear-dilemma0404-.pdf>).
- Rojčík, O. 2005. „EU v jednáních o íránském jaderném programu.“ In: *Bezpečnostní (ne)stabilita*. Ed. Závěšický, J. Praha: Klub mladých Evropanů, 118–129.
- Kupchan, C. 2005. „Iranian Beliefs and Realities.“ *National Interest*, č. 81, Fall, 106–110.
- Sokolski, H. a Clawson, P. 2004. *Checking Iran's Nuclear Ambition*, on-line text: (<http://www.iranwatch.org/privateviews/NPEC/perspex-npec-CheckingIran-0104.pdf>).
- Takeyh, R. 2007. „Time for Détente With Iran.“ *Foreign Affairs* 86, č. 2, 17–32.

- Takeyh, R. 2010. „Domestic politics color Iran's susceptibility to Western courtship.“ *The Washington Post*, on-line text (<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/09/17/AR2010091706263.html>).
- Pomfret, J. 2010. „European oil companies pledge to end oil investment in Iran over nukes program.“ *The Washington Post*, on-line text (<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/09/30/AR2010093006452.html>).

Poznámky

- 1) Tři evropské mocnosti Francie, Velká Británie a Německo byly vybrány nejen s ohledem na jejich tradiční obchodní vazby na Írán, ale také vzhledem k jejich silné pozici v rámci Evropské unie a schopnosti výrazně ovlivňovat její zahraničněpolitickou a ekonomickou agendu. Zmíněné tři země také tvořily skupinu tzv. EU-3, která v posledních letech EU v jednáních s Íránem zastupovala.
- 2) Již během 13. století za krále Eduarda I. byly anglické zájmy v Persii reprezentovány a dále posilovány. Během 16. století se vyslancům krále Eduarda VI. podařilo proniknout do perských bazarů i na dvůr šáhů z rodu Saffovců, kde převzali roli vojenských poradců a upevňovali své obchodní zájmy.
- 3) Íránská zahraniční politika začala být více asertivní. Írán se dostal do územních sporů se Spojenými arabskými emiráty a dalšími sáty v Perském zálivu. Podpora kurdských organizací zvýšila napětí mezi Íránem a Irákem. Rozpad SSSR znamenal snahu navázat lepší kontakty se středoaasijskými republikami a Írán také jednal s Egyptem a Sýrií o regionální spolupráci. Hlavní snahou bylo omezit vměšování západních mocností do regionální politiky.
- 4) Írán si postupně zajišťoval spojení v regionu a u členů Rady bezpečnosti OSN – během roku 2004 uzavřel významný kontrakt na dodávky ropy a zemního plynu s Čínou, dále prohloubil svou vojenskou spolupráci s Ruskem a posílil své bezpečnostní vazby na Sýrii.

Lukáš Hoder

Lukáš Hoder vystudoval Právnickou fakultu a Fakultu sociálních studií Masarykovy univerzity a jako právník působil na Úřadu vlády ČR v Praze. V současnosti je doktorským studentem na Katedře mezinárodních vztahů a evropských studií FSS MU, členem Centra pro lidská práva a demokratizaci Mezinárodního politologického ústavu Masarykovy univerzity a šéfredaktorem internetového časopisu Global Politics.

Hospodářská politika Turecka vůči státům Jižního Kavkazu

Nela Srstková

Turecko se v posledních letech bezesporu stává regionální velmocí. Za růstem vlivu stojí hlavně ekonomická prosperita země a silný akcent na ekonomickou diplomacii. Po rozpadu Sovětského svazu se Ankaře otevřely nové možnosti k prosazování svého vlivu v zahraničí, což byla pro stát s tradičně opatrnější zahraniční politikou opravdová výzva. Nově vzniklé Rusko, jako hlavní nástupnický stát SSSR, bylo v té době politicky i ekonomicky v krizi a z tohoto důvodu své původní mocenské pozice využívalo minimálně, což platilo i o Jižním Kavkazu. Spojené státy americké a Evropská společenství ještě důležitost tohoto regionu plně nedoceňovaly. Turecko tak získalo dobrou startovní pozici pro rozvoj vztahů se státy regionu.

Přesto v období bouřlivé první poloviny 90. let kvůli podpoře Ázerbájdžánu v konfliktu o Náhorní Karabach a historickým reminiscencím ztratilo Turecko kontakty s Arménií. S Gruzii se ekonomické vztahy rozvíjely postupně v souvislosti s ekonomickou stabilizací této země a jejich největší rozkvět nastal až v posledních letech. V letech 1991 – 2003 v Turecku vládly koaliční vlády, které se kvůli různorodé orientaci a krátké životnosti nebyly schopné shodnout na jednotné formě turecké zahraniční politiky. Tomu učinily přítrž až parlamentní volby v roce 2003, kdy drtivou většinu dvou třetin křesel v parlamentu získala umírněně islamistická Strana spravedlnosti a rozvoje (AKP) pod vedením Recep Tayyipa Erdogana. Přestože integrace do Evropské unie je stále deklarována jako jeden z hlavních cílů zahraniční politiky, tureckým elitám je jasné, že se jedná o běh na dlouhou trať, a svůj zájem tak obrací ke svým východním sousedům.

Ázerbájdžán, nejbližší spojenec

Na počátku 90. let se Turecko primárně zaměřovalo na spolupráci s postsovětskými státy, se kterými existovala společná etnická příslušnost. Nejtěsnějším spojencem v oblasti se stal Ázerbájdžán, spolupráce byla navázána i se státy střední Asie, osídlené turkickými národy. „Hluboké změny, které v současné době probíhají v Rusku, budou mít vážný dopad jak pro Turecko, tak pro nově nezávislé turkické státy, které byly součástí Sovětského svazu“, prohlásil v prosinci 1991 ve své řeči k tureckému parlamentu lídr Sociálně demokratické lidové strany Turecka Erdal İnönü (Aras 2005). Turecko však nebylo ekonomicky natolik silné, aby mohlo hrát svou roli „velkého bratra“ pro ostatní turkické národy aktivně a dlouhodobě.

Zemi v uskutečnění ambiciózních plánů bránila také politická nestabilita a boj s oblastmi ovládanými Kurdskou stranou pracujících (PKK), který probíhal s přestávkami po celá devadesátá léta a byl mimo jiné ekonomicky velmi náročný. Plánovaný rozvoj vztahů se středoasijskými státy se nemohl uskutečnit rovněž kvůli přebujelé korupci a klientelismu tamějších autoritativních režimů a také trvalý zájem Ruska udržet si

svůj vliv v regionu znemožňoval rozsáhlejší efektivní spolupráci. Přestože nebyly naplněny původní, velmi ambiciózní plány, jistý úspěch se dostavil.

V roce 1992 byla založena tzv. TİKA (Turkish International Cooperation and Development Agency), státní agentura, která se zaměřuje na finanční a technologickou pomoc, podporu tureckých investic a celkové posílení vzájemné ekonomické spolupráce s Ázerbájdžánem, Kazachstánem, Kyrgyzstánem, Turkmenistánem a Uzbekistánem. Obrat zahraničního obchodu s těmito státy vzrostl ze 145 milionů USD v roce 1992 na 5,6 miliardy USD v roce 1999, tj. 38krát (Aras 2005). Zatímco celkový obrat tureckého zahraničního obchodu za dané období narostl zhruba dvojnásobně, z 37 miliard USD v roce 1992 na 67 miliard USD v roce 1999 (Turkish Statistical Institute 2010).

Turecký vývoz do Iráku, Íránu a Sýrie

Export do sousedních států však stagnoval. Ten v roce 2000 činil pouze 0,5 % z celého exportu Turecka (Today's Zaman 2010a). To se mělo v příštích letech zcela zásadně změnit. V roce 2000 byla přijata Strategie pro státy regionu a sousedící země (Regional and Neighboring Countries Strategy), díky které byla diverzifikována odbytiště exportních produktů a surovin a během příštích pěti let vývoz do sousedních států vzrostl o 43 % (Steel Guru 2010). V současné době jsou ze sousedních států největšími odbytišti tureckého vývozu Irák, Írán a Sýrie, hned po nich následuje Bulharsko a Ázerbájdžán, nejmenší hodnota vývozu směřuje do Gruzie.¹ Hlavními exportními produkty jsou zejména oblečení, elektronika, automobily a zemědělské produkty, mezi surovinami vede železo, ocel, drahokamy a fosilní paliva.

Kromě Arménie, se kterou nebyly navázány ani diplomatické vztahy, jak bylo zmíněno výše, zůstal už jen jeden plně nevyužitý trh, a to Gruzie. Ta během devadesátých let odrazovala investory zejména kvůli své politické a ekonomické nestabilitě. Taktéž „růžová revoluce“ zpočátku zasadila úder novým investicím, když kvůli ní byla zrušena část kontraktů uzavřených ještě s předchozí vládou (Atli 2006). Přestože úzká ekonomická spolupráce byla nasnadě, situaci komplikovala by-

Forma projektu

Cyklus sedmi samostatných konferencí probíhajících ve všední dny v průběhu celého roku 2010 v Praze, Prague Marriott Hotel

Témata a termíny

27. dubna 2010
Energetická bezpečnost ČR: Zaručený přísun energií samozřejmostí?

20. května 2010
Těžba uhlí v ČR – alternativy budoucího vývoje?

22. června 2010
ČR a největší jaderný tendr na světě

21. září 2010
Cena alternativní energie aneb kde končí charita a začíná byznys

26. října 2010
ČR plynový tygr Evropy?

25. listopadu 2010
Český ropný průmysl: převezme stát iniciativu?

Prosinec 2010
Energetická bezpečnost ČR očima politiků - bude upřesněno

Kontakt a informace

· www.iips.cz
· www.ivd.cz

Čtvrtletník Politologický časopis / Czech Journal of Political Science je prvním vědeckým recenzovaným politologickým periodikem vycházejícím v České republice. První číslo časopisu vyšlo v roce 1994. Časopis nabízí reprezentativní platformu pro prezentaci výsledků původního politologického výzkumu, a tím se významně podílí na konstituování politologie jako vědecké disciplíny a na jejím etablování v rámci ostatních sociálních věd.

Časopis přináší studie, články, recenzní stati, diskuzní příspěvky, recenze a informace o dění v politologické obci. Texty mohou být v českém, slovenském nebo anglickém jazyce. Tematicky zahrnuje oblasti politické filozofie a teorie, komparativní politologie, politické sociologie, analýzy policy, evropských studií, mezinárodních vztahů či bezpečnostních studií.

Pokyny pro autory a informace o předplatném jsou k dispozici na www.iips.cz.

rokracie a vízový systém či velmi špatné až neexistující silniční a železniční spojení mezi oběma státy. Existovala však politická vůle danou situaci zlepšit. V roce 2006 podepsali prezidenti obou zemí dokument o vzájemné liberalizaci vízového režimu. Zároveň byla ministry ekonomiky a zahraničního obchodu podepsána i dohoda o společném využívání letiště v oblíbeném turistickém letovisku Batumi, které se nachází v Adžarské autonomní republice jen pár kilometrů od tureckých hranic, a jeho zařazení do vnitroturecké letecké sítě. Konsorcium tureckých společností TAV a Urban se zavázalo investovat jak do tohoto projektu, tak do opravy mezinárodního letiště v Tbilisi (Civil Georgia 2006).

Transportních tras se týká i další velký projekt, plánovaná výstavba železnice z Tbilisi do východoanatolského města Kars, které je tradiční tureckou branou na Kavkaz. Tato železnice by se měla v budoucnu prodloužit ve východním směru až do Baku, v tom západním do tureckého města Trabzon, nacházejícího se na pobřeží Černého moře. Kromě zintenzivnění obchodních kontaktů mezi zúčastněnými státy by tím Turecko získalo i lepší přístup na další trhy dále na východ, zejména ve střední Asii. O samotné existenci tohoto transportního uzlu se mluvilo již od počátku 90. let, a tak by se mohlo zdát, že ještě půjde o běh na dlouhou trať. Gruzie však zejména v poslední době na zintenzivnění vzájemných vztahů tlačí, jelikož regionální spolupráce je pro ni po americko-ruském „restartu“ vzájemných vztahů jednou z cest, jak se vyhnout izolaci. Stejně jako s Tureckem se snaží navazovat i těsnější vztahy s Íránem (Matthews 2010). K otevření železničního koridoru by tak mělo dojít již v roce 2012 (Hürriyet Daily News 2010).

Klíčový stát na poli energetiky?

Další oblast hospodářské spolupráce se týká samozřejmě energetiky. Turecko se postupně stává klíčovým státem, který díky své geografické poloze i aktivní politice získal na tomto poli vlivnou pozici. V roce 2005 byl otevřen plynovod Blue Stream, který spojuje Turecko s Ruskem pod hladinou Černého moře, takže dodávky plynu se obejdou bez tranzitních států. Na druhou stranu je nutné zmínit, že ve srovnání s celkovou tureckou spotřebou je objem dodávaného plynu nízký a zároveň velmi drahý.² Dalšími dvěma velkými projekty byly ropovod Baku-Tbilisi-Ceyhan, který vede ropu do Středozemního moře, a plynovod Baku-Tbilisi-Erzurum. Oba tyto projekty byly zprovozněny v roce 2005. V současné době se nejvíce diskutuje o evropském projektu Nabucco, který by vedl kaspický a možná středoasijský plyn prakticky do celé Evropy, a o konkurenčním ruském projektu South Stream. Jak s Evropskou unií, tak s Ruskem již turecká vláda podepsala požadované smlouvy. Díky tomuto naprosto pragmatickému přístupu v zahraniční politice tak Turecko získává jedinečné postavení vůči svým východním i západním partnerům. V oblasti energetiky je také třeba zmínit i menší regionální projekty, například plánovanou výstavbu plynovodu z tureckého Igdiru do ázerbájdžánské provincie Nachičevan, geograficky obklopené Arménií (News.Az 2010), či společný turecko-gruzínský projekt na spojení obou zemí vysokonapětovým elektrickým vedením, které by mělo dodávat elektřinu z gruzínských vodních elektráren do Turecka, kde v současné době poptávka převyšuje nabídku (Loon 2010).

Existují ale i pokusy Turecko obejít, jelikož je jasné, že při současném přístupu bude mít při dodávkách zem-

ního plynu monopolní postavení, což se nelíbí zejména Ázerbájdžánu, který by upřednostňoval větší diverzifikaci svého vývozu. Zároveň mezi těmito tradičními partnery probíhají vleklé spory ohledně tranzitních poplatků a cen ázerbájdžánského plynu na tureckém trhu. Proto se v dané oblasti objevují nové alternativy, jako například plynovod White Stream, který možná v budoucnu povede pod černomořským dnem. White Stream by měl ázerbájdžánský plyn dodávat do Evropy přes gruzínský přístav Supsa, Krym a rumunskou Constantu. Zároveň je nutné zmínit plánovanou výstavbu dvou LNG terminálů v Gruzii a Rumunsku, mezi nimiž by byl plyn přepravován ve zkapalněné formě přes Černé moře tankery.

Problematický vztah s Arménií

Jediným státem regionu, se kterým jsou vzájemné vztahy nadále komplikované, je Arménie. Přestože byla v říjnu roku 2009 ministry zahraničních věcí obou států podepsána průlomová dohoda o obnovení diplomatických vztahů, ratifikace smlouvy parlamenty obou zemí se neuskutečnila a ve svém prohlášení z 22. dubna 2010 arménský prezident Serž Sarkisjan oznámil, že považuje celý proces za dočasně pozastavený (nikoliv však ukončený). Přesto mezi oběma zeměmi také existují obchodní kontakty. Současný turecký vývoz však musí procházet přes třetí země, zejména Rusko, Gruzii a Írán, což je komplikované a výsledná cena produktů se tím pochopitelně zvyšuje. Přesto Arménie do Turecka ročně vyváží 250 tun surové kůže a zpět dováží až čtvrtinu tohoto množství ve zpracovaném stavu. Různé instituce odhadují hodnotu vzájemné obchodní výměny za rok 2009 v rozmezí 150 až 300 milionů USD, přesná data ale nejsou k dispozici (World Bulletin 2010). V druhé polovině roku 2010 také arménské společnosti nabídly export tmavého masa, po kterém je na turecké straně hranice velká poptávka (Kurtaran 2010). Z Turecka by se do Arménie měly naopak vyvážet ryby z jezera Van a pomeranče (Ziflioğlu 2010). Pro obchodníky znamenají špatné vztahy mezi oběma státy pouze nechtěnou a zároveň závažnou překážku ve vzájemných kontaktech.

Prostřednictvím obchodu se Turecko snaží dobýt i další oblasti. Jedná se zejména o Abcházii. Turecké společ-

Turecký premiér Recep Tayyip Erdoğan, zdroj: OSN.

Kniha s názvem „Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století“ se pokouší popsat a diskutovat vybrané bezpečnostní hrozby a rizika, která nabývají v posledních letech na významu. Autoři jednotlivých kapitol se pokoušeli čtenářům předložit čtivé texty, které jsou podloženy relevantními informacemi z primárních zdrojů či literatury. Zpracovaná témata diskutují zásadní problémy a trendy současného bezpečnostního výzkumu.

Jednotlivé kapitoly se zabývají jak teoretickým vymezením základních pojmů, tak i konkrétními hrozbami a riziky (např. terorismem, politickým extremismem, organizovaným zločinem, proliferační zbraní hromadného ničení, pirátským atp.).

Monografie může sloužit jako text do kurzů s bezpečnostní tematikou, které jsou realizovány na vysokých školách, a čtenářům z řad odborné i laické veřejnosti napomoci v základní orientaci v popisované problematice.

nosti, které působí v černomořské oblasti, mají s Abcházií tradičně dobré obchodní styky. Po rusko-gruzínském konfliktu v roce 2008 se gruzínská vláda snaží odtrženou provincii ekonomicky blokovat i prostřednictvím kontroly vodních cest. Kvůli této blokadě mělo problémy již mnoho tureckých lodí, které se do Abcházie pokusily svůj náklad transportovat. V roce 2010 proběhlo několik setkání ministrů zahraničních věcí Turecka a Gruzie, během kterých se Turecko snažilo zasadit o bezproblémový průjezd svých nákladních lodí přes Černé moře. Zároveň se také snažilo jednat jako mírotvorce mezi oběma stranami. Jak řekl po jednom ze setkání turecký ministr zahraničí Ahmet Davutoğlu: „Stabilita Gruzie znamená také stabilitu gruzínské komunity žijící v Turecku. Z tohoto důvodu Turecko přikládá velký význam zlepšování vzájemných vztahů mezi Osetinci, Abcházi a ostatními etnickými skupinami a Tbilisi“ (Today's Zaman 2010b).

Čeká Turecko volný obchod s Íránem?

Posledním velkým tureckým projektem v hospodářské sféře jsou plány na vytvoření zóny volného obchodu společně s Íránem. K této zóně by se měla primárně připojit Gruzie a Ázerbájdžán a jak se vyjádřil ministr průmyslu a obchodu Turecka Nihad Ergun, po stabilizaci vzájemných vztahů se počítá i s účastí Arménie (Regnum 2010). A jak se na danou situaci dívá USA? Americký ministr obrany Robert Gates se při své červnové návštěvě Londýna vyjádřil v tom smyslu, že za stále užití vztahů Turecka s východními státy může zejména odmítavý přístup Evropské unie a některých jejích čelních politiků k tureckému členství v této organizaci (The Economist 2010).

Kromě všech výše zmíněných států má Turecko nadstandardní vztahy také s Ruskem a hledá si svoji cestu do Evropské unie. Je otázka, jaké limity bude „pronikání“ Turecka na Jižní Kavkaz mít. Rusko tuto oblast stále považuje za svou sféru vlivu a na turecký postup hledí se značnou nedůvěrou. Celkově lze říci, že vysoce pragmatická politika již Turecko pomalu posouvá do role regionální velmoci, ale je otázka, jak se svým potenciálem v budoucnu naloží. V komplikované realitě Jižního Kavkazu se snaží budovat rovnocenné vztahy se všemi jeho aktéry a pokouší se postavit hospodářské zájmy a rozvoj celého prostoru nad mnoho let trvající vzájemnou nevráživost států vedoucí k neutěšenému stavu a stagnaci. Tento přístup by mohl v budoucnu postupně otevřít dveře k řešení konfliktních vztahů v celém regionu.

Poznámky

- 1) Hodnota tureckého exportu za první polovinu roku 2010 představuje: 3,75 miliard USD Irák, 1,75 miliard USD Írán, 1, 14 miliard USD Sýrie, 985 milionů USD Bulharsko, 982 milionů USD Ázerbájdžán, 967 milionů USD Řecko, 467 milionů USD Gruzie (Turkish Statistical Institute 2010).
- 2) Plynovod má kapacitu 16 miliard m³, ta ale není běžně naplněna. Předpokládá se, že v letošním roce Turecko spotřebuje 37 miliard m³ zemního plynu (Finchannel 2010).

Zdroje

- Aras, Bülent. 2005. „Turkey and the South Caucasus.“ *Global Dialogue* 7, č. 3–4.
- Atli, Altay. 2006. *Turkey and Georgia: Opening the Roads for Trade*. Eurasianet, Eurasianet, on-line text (<http://www.eurasianet.org/departments/business/articles/eav020806.shtml>).
- Civil Georgia. 2006. *Turkey, Georgia Pledge Mutual Support*, on-line text (<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=12068>).
- Finchannel. 2010. *Turkey: Natural gas consumption falls 4.8 percent in 2009*, on-line text (http://www.finchannel.com/news_flash/Oil_%26_Auto/65615_Turkey%3A_Natural_gas_consumption_falls_4.8_percent_in_2009/).
- Hürriyet Daily News. 2010. *Construction continues on Baku-Tbilisi-Kars railway*, on-line text (<http://www.hurriyetdailynews.com/n.php?n=construction-continues-on-baku-tbilisi-kars-railway-2010-09-23>).
- Kurtaran, Gökhan. 2010. *Armenian firms suggest supplying meat for Turkey*. Hürriyet Daily News, on-line text (<http://www.hurriyetdailynews.com/n.php?n=armenian-firms-suggest-to-sell-meat-to-turkey-2010-08-25>).
- Loon, Jeremy van. 2010. *Siemens to Install High-Voltage Power Line, Connecting Georgia and Turkey*. Bloomberg, on-line text (<http://www.bloomberg.com/news/2010-08-24/siemens-to-install-high-voltage-power-line-connecting-georgia-and-turkey.html>).
- Matthews, Owen. 2010. „The Tbilisi Squeeze.“ *Newsweek Magazine*, on-line text (<http://www.newsweek.com/2010/06/30/the-tbilisi-squeeze.html#>).
- News.Az. 2010. *Turkey and Azerbaijan to build new gas pipeline*, on-line text (<http://www.news.az/articles/19336>).
- Regnum. 2010. *Южный Кавказ минус Армения: Иран и Турция выключают Ереван из региональной экономики*, on-line text (<http://www.regnum.ru/news/economy/1329439.html>).
- Steel Guru. 2010. *Turkey exports to neighboring countries reach USD 5 billion in 4 months*, on-line text (http://www.steelguru.com/middle_east_news/Turkey_exports_to_neighboring_countries_reach_USD_5_billion_in_4_months/153305.html).
- The Economist. 2010. *America's unhelpful interventions on Turkey*, on-line text (http://www.economist.com/blogs/charlemagne/2010/06/turkey_and_eu).
- Today's Zaman. 2010a. *Developing ties gives boost to Turkey's trade with neighbors*, on-line text (<http://www.todayszaman.com/tz-web/detaylar.do?load=detay&link=214412>).
- Today's Zaman. 2010b. *Turkey, Georgia seek framework for Turkish-Abkhazia relations*, on-line text (<http://www.todayszaman.com/tz-web/detaylar.do?load=detay&link=208692>).
- Turkish Statistical Institute. 2010. *Foreign Trade Statistics*, on-line text (http://www.turkstat.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=12&ust_id=4).
- World Bulletin. 2010. *Turkey-Armenia trade volume reaches \$300 mln*, on-line text (http://www.worldbulletin.net/news_detail.php?id=53530).
- Ziflioglu, Vercihan. 2010. „Turkey to export pearl mullets to Armenia.“ *Hürriyet Daily News*, on-line text (<http://www.hurriyetdailynews.com/n.php?n=turkey-to-export-pearl-mullets-to-armenia-2010-10-03>).

Nela Srstková

Nela Srstková je tajemnicí Východoevropského programu AMO. Studuje Ruská a východoevropská studia na Fakultě sociálních věd UK a Právnickou fakultu UK. Abolvovala také dvousemestrální stáž na Moskevské státní universitě. Zabývá se zejména ústavním systémem Ruské federace a oblastí severního a jižního Kavkazu.

Elektronický recenzovaný čtvrtletník Středoevropské politické studie je projektem Mezinárodního politologického ústavu Masarykovy univerzity v Brně. Časopis vychází od roku 1999 čtyřikrát ročně, resp. od roku 2002 třikrát s letním dvojčíslem a je orientován na moderní politiku v Evropě, přičemž jeho avizovaná středoevropská dimenze má vyjadřovat specifickou zkušenost jeho zakladatelů s fenoménem politiky a její odbornou reflexí.

Spojení středoevropská studia tedy nepostihuje obsah, nýbrž naznačuje východiska a autorskou perspektivu. Tematicky jsou preferovány texty z oblasti komparativní politologie, evropských studií a zahraniční a bezpečnostní politiky. Struktura časopisu zahrnuje původní studie a odborné statě, kratší komentáře a recenze. Příspěvky procházejí standardním anonymním recenzním řízením již od počátku projektu. Okruh recenzentů i příspěvatelů zahrnuje renomované české i zahraniční odborníky.

O přijetí textu k publikování rozhoduje redakční rada na základě oponentských posudků. Příspěvky jsou přijímány v elektronické podobě na e-mailové adrese dufek@fss.muni.cz. Další informace jsou k dispozici na www.cepsr.com.

Německo jako mediátor Kavkazu?

Michal Vít

Rusko-gruzínský konflikt ze srpna 2008 ukázal, jak je pro EU obtížné vystupovat v zahraniční politice koordinovaně jako jeden celek. Dva roky po konfliktu není zřejmá snaha EU o jednotné vystupování v problematické oblasti jižního Kavkazu. Německo má vůči ostatním evropským státům mnohé výhody, které by mohly přispět jak k urovnání současné dlouhodobě nejasné politické situace, tak ke snaze o co nejjednodušší přístup EU vůči Kavkazu. Výhodami Německa jsou specifické vztahy s Ruskem a z toho pramenící vazba na státy východní Evropy, síla německé ekonomiky v regionu jižního Kavkazu a významná pozice Německa v rámci EU.

Hospodářské vztahy Německa s oblastí jižního Kavkazu vypadají velmi slibně – Německo je třetím největším importérem do Ázerbájdžánu. Ten je zároveň šestým největším dodavatelem ropy do Německa. Pro Gruzii je Německo největší obchodní partner v Evropě a v obou zemích, v Gruzii a Arménii, Německo významně investuje. Neméně podstatným faktem je, že Německo je významným hybatelem rozvojových projektů ve všech třech republikách. Na základě tohoto stručného výčtu by se dalo říci, že Německo je v rámci EU ideální zemí pro posun zamrzlých konfliktů.

První problematiku oblastí je vztah Německa vůči Rusku. Na tomto místě je potřebné zmínit, že ani v Německu neexistuje široký politický konsensus o podobě německé zahraniční politiky. Vazby obou států jsou dány nejen vzájemnými ekonomickými a zahraničně-politickými zájmy, ale také německou menšinou, která osidlovala kaspický region zejména na počátku 20. století.

Politická podpora EU Rusku jako start pro demokratické reformy?

Sociální demokraté (SPD) věří, že demokratické reformy a hospodářská liberalizace v Rusku přijdou ruku v ruce s politickou podporou EU a že tyto reformy jsou cílem ruské politické reprezentace. Německo původně zaujalo negativní postoj vůči Východnímu partnerství, neboť v něm nebylo zahrnuto Rusko. O roli bývalého kancléře za SPD Gerharda Schrödera v německo-ruských vztazích se není třeba zmiňovat (Schröder je současný zaměstnanec ruského státního koncernu Gazprom). SPD je ze strany CDU (křesťanství demokraté) dlouhodobě obviňována z naivní politiky vůči Rusku a je pravdou, že od loňského roku, kdy byl post ministra zahraničí obsazen liberálními demokraty (FDP), ubylo proruských zahraničně-politických aktivit.

Německo nemá samostatnou politiku vůči kavkazským zemím, neboť tato politika by musela být částečně namířena proti zájmům Ruska v regionu. Z dlouhého vlivu SPD na německou zahraniční politiku vůči Rusku je zřejmé, že samostatná politika k jižnímu Kavkazu byla nemožná nebo přinejmenším těžko proveditelná, neboť hlavní prioritou byly dobré vztahy s Ruskem.

Druhou problematiku rovinou vztahů Německa vůči zemím jižního Kavkazu je rozdílný vztah k jednotlivým státům. Ze států jižního Kavkazu má Německo historic-

ky nejbližší k Ázerbájdžánu, neboť na počátku 20. století bylo okolí Baku osídleno Němci (podobně jako v případě území dnešního Kazachstánu). Ačkoli se nejednalo o velký počet vesnic (řádově desítky), je tato vazba ve vzájemných vztazích často zmiňována – např. ve sporu o Náhorní Karabach, kdy se Německo staví na stranu Ázerbájdžánu. S Gruzii a Arménií neexistují podobné vazby, čímž se těmto zemím nedostává ze strany Německa takové pozornosti jako jejich východnímu sousedovi.

Třetí velmi zásadní oblastí utvářející německou politiku vůči státům jižního Kavkazu je ekonomická dimenze vztahů. Podobně jako v případě kulturní blízkosti jsou vztahy Německa a Ázerbájdžánu mnohem intenzivnější než v případě Arménie a Gruzie. Německo je nejvýznamnější evropský obchodní partner pro Ázerbájdžán. Ten je zároveň šestým největším dodavatelem ropy do Německa. Německé investice v Ázerbájdžánu směřují do petrochemického průmyslu. Ázerbájdžánský silný hospodářský růst, který v letech 2006 a 2007 dosahoval až 30 % za rok, byl také velmi příznivý pro německé firmy investující v zemi. V současné době německé investice směřují do energetického sektoru ázerbájdžánského průmyslu, což nabízí vzhledem ke zvyšujícímu se důrazu na obnovitelné zdroje energie velmi slibný hospodářský potenciál pro německé firmy. Německo se angažuje také ve zlepšení sociálních služeb Ázerbájdžánu.

Německé investice v Gruzii

Pozice Gruzie je ve srovnání se svým východním sousedem velmi rozdílná. Absence surovinových zdrojů se odráží v ekonomických (a z toho plynoucích politických) zájmech německého průmyslu. Avšak díky liberálně-tržním reformám prezidenta Saakašviliho a následné restrukturalizaci energetického sektoru plynulou německé investice i do Gruzie. Vojenský konflikt s Ruskem a zejména hospodářská krize v roce 2009 meziročně snížily příliv německých investic o 44 %. Omezení vzájemné hospodářské výměny je mnohem vyšší než v případě Ázerbájdžánu. I přes výrazný pokles vzájemného obchodu, zůstává Německo pro Gruzii čtvrtým nejdůležitějším obchodním partnerem. Do budoucna jsou pro Německo velmi perspektivní investice do gruzínského energetického sektoru, zejména v oblasti obnovitelných zdrojů.

Arménie ze tří zmíněných států obchoduje s Německem nejméně. Německý import je přibližně třikrát menší než v případě Gruzie. Ve srovnání s Ázerbájdžánem a Gruzii není lukrativní pro německé investory.

Internetový časopis Global Politics vznikl v roce 2001 a patří mezi vůbec první česká internetová periodika věnující se mezinárodním vztahům a evropským studiím.

Časopis je studentským projektem a snaží se oslovit především studenty dotčených oborů a podpořit jejich širší zájem o studium politiky a především jejich publikační činnost. GP nabízí možnost publikovat články, polemiky i recenze.

V lednu roku 2003 časopis přešel pod patronát Mezinárodního politologického ústavu MU a začal více spolupracovat s jeho Studentskou sekcí (SS IIPS).

Global Politics od roku 2001 publikoval řadu kvalitních textů od mladých odborníků z ČR, SR i dalších zemí, kteří stáli na počátku své odborné kariéry. Časopis uveřejnil i rozhovory s akademiky a politiky (v poslední době např. Bernd Posselt), tzv. Symposia, do kterých přispěli světově uznávaní odborníci (I.B. Neumann, J. A. Goldstone, B. Korany a další), či kratší eseje na aktuální témata (např. Visegrad Essay Competition).

Absence petrochemického průmyslu v kombinaci se zamrzlým konfliktem o Náhorní Karabach a chybějícími hospodářskými reformami odsouvá tuto zemi na okraj zájmu. Stejně tak nelze očekávat ze strany Německa politickou podporu v otázce konfliktu o Náhorní Karabach. I přes propad obchodní bilance v případě Ázerbájdžánu a Gruzie zaznamenala Arménie 18% růst vzájemné obchodní bilance s Německem. Růst způsobil hlavně německý export do Arménie.

Jistým signálem o snaze Německa upevnit své hospodářské vazby v regionu může být úsilí Spolkového ministerstva hospodářství a technologií (BMWT) o zatraktivnění Arménie a Gruzie německým investorům, k čemuž sloužila i návštěva německých průmyslníků těchto zemí v roce 2009 a v menším rozsahu i v roce 2010. Nejedná se však ve srovnání s hospodářskými kontakty Ázerbájdžánu s Německem o zásadní přelom v ekonomických vztazích. Ázerbájdžán ekonomicky jednoznačně dominuje jižnímu Kavkazu, což úměrně zvyšuje jeho politickou důležitost.

Německo – mediátor jižního Kavkazu?

Role Německa jako mediátora jižního Kavkazu by se dala rozdělit do dvou rovin: role Německa ve vztazích Ruska a zemí regionu a role Německa při řešení politicky citlivého konfliktu mezi Arménií a Ázerbájdžánem.

První rovina je odvislá od podoby vztahů Německa s Ruskem a odhodlání německé vlády vytvořit samostatnou a ucelenou politiku vůči oblasti jižního Kavkazu. Na tomto místě je nutné zmínit, že v případě opětovného obsazení postu ministra zahraniční SPD je samostatná politika málo pravděpodobná – viz období rusko-německých vztahů v letech 2006 – 2008, o kterém se mezi odborníky hovoří jako o společných „lábánkách“. Německo se v rusko-gruzinském konfliktu příliš nesnažilo postavit na protiruskou stranu, ale nakonec se připojilo k podpoře Gruzie. V současné době (od roku 2009), kdy je post ministra zahraničí obsazen FDP, tato proruská orientace oslabuje. Je ale příliš brzy na to, aby došlo k vytvoření samostatné politiky a tím i čitelnějšího postoje Německa k tomuto regionu. Jestliže dojde k postupnému utváření samostatné německé politiky, naskýtá se velká pravděpodobnost, že Německo bude aspirovat na vedoucí úlohu v rámci Východního partnerství.

Balancování vztahů k jižnímu Kavkazu a k Rusku

Německo má nepochybně velké předpoklady pro potenciální vedoucí úlohu. Ovšem za situace, kdy nebude mít SPD přílišný nebo dominantní vliv na zahraniční politiku Německa, nebudou tyto „výhody“ pravděpodobně využity. Za takové situace by muselo dojít k širšímu politickému konsensu. Pro všechny aktéry (Rusko a státy jižního Kavkazu) je Německo důležitým obchodním partnerem a v případě Arménie, Ázerbájdžánu a Gruzie je hospodářský a technologický význam Německa o to

Německá kancléřka Angela Merkelová, zdroj: OSN

podstatnější. Pro německý průmysl je důležité zachování dobrých vztahů s Ruskem, ale zároveň také se státy jižního Kavkazu. Při rostoucím významu Ázerbájdžánu je i v zájmu německých exportérů přehledné politické prostředí. Je ovšem otázkou, zda není současný stav dostatečný – kromě krizového roku 2009 německé investice a obchod vykazují v oblasti stabilní růst. Nicméně jižní Kavkaz je pro německé investory oblastí s významným hospodářským potenciálem, což by mělo být pro Spolkovou vládu jedním z důvodů vytvoření jasného politického prostředí. Je nutné připomenout, že hlavním německým zájmem takové politiky bude, aby při tvorbě politiky vůči jižnímu Kavkazu nedocházelo úměrně k omezování nebo zhoršení vztahů s Ruskem.

V případě pozitivního vlivu Německa na konflikt mezi Arménií a Ázerbájdžánem se nezdá být odpověď příliš pozitivní. Německé kulturní vazby s Ázerbájdžánem a hlavně ekonomické zájmy Německa jsou ve srovnání s podobnými vazbami s Arménií mnohem významnější. To se také týká německého postoje ke konfliktu o Náhorní Karabach. Obchodní bilance Arménie je ve srovnání s ostatními státy nejmenší, což v kontextu téměř neprobíhajících hospodářských reforem zabraňuje Arménii zaujímat jak ve vzájemných vztazích, tak vůči ostatním zemím regionu významnější postavení. Posun v této problematice by mohl nastat v situaci, když by role Německa vzrostla v kontextu Východního partnerství EU.

Je současný stav ideálem?

Celkové hodnocení Německa jako mediátora problematického jižního Kavkazu je velmi obtížné. Jisté je, že v případě obsazení postu ministra zahraniční SPD je jakýkoli posun ve snaze Německa o vyvažování zájmů Ruska a EU na Kavkaze považovat za málo pravděpodobný. Klíč se nachází v pragmatičtější ekonomických vztazích Německa a Ruska a zároveň promítnutí německé role na jižním Kavkazu skrze EU. Zájmy a vazby Německa na jednotlivé státy jižního Kavkazu jsou natolik rozdílné (to se týká hlavně vztahu Arménie a Ázerbájdžánu), že o jejich sjednocení není možné prakticky uvažovat. Otázkou zůstává, zda je v zájmu Německa snaha o urovnání vztahů na Kavkaze (a s tím spojené riziko případného zhoršení vztahů s Ruskem), když se německé hospodářské zájmy prosazují v současné době relativně uspokojivě.

Michal Vít

Michal Vít je studentem magisterského programu Evropská studia na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. V roce 2008 absolvoval semestrální pobyt na Otto von Guericke Universität Magdeburg. Odborně se zabývá německou zahraniční politikou se zaměřením na vztahy Německa vůči EU. Je členem Česko-německého fóra mládeže. V současné době absoluuje studijní pobyt na Universität Wien.

Česko-německý den na Masarykově univerzitě

26. 10. 2010

Mezinárodní politologický ústav spolu s Konrad-Adenauer-Stiftung a dalšími partnery letos už po druhé připravil Česko-německý den, který má přiblížit česko-německou spolupráci v politické, ekonomické i kulturní oblasti. Hlavním bodem programu byla konference za účasti českých i německých odborníků, vystoupili např. významní německí politologové Dirk Berg-Schlosser a Joachim von Hesse. Akce se konala 26. října.

Po konferenci následovaly dva kulaté stoly, které poskytly prostor pro diskusi odborníků, novinářů, zástupců neziskového sektoru i širšího publika. Tematicky byly zaměřené na prosazování společných česko-německých zájmů na půdě Evropské unie a na zkušenosti s financováním a dárčovstvím neziskového sektoru.

Důležitou součástí programu bylo i fórum česko-německé spolupráce, na kterém se podílely organizace zabývající se česko-německou spoluprací, které prezentovaly svou činnost a její konkrétní výsledky. Zájemci o studijní či pracovní pobyt v Německu měli příležitost setkat se s relevantními organizacemi, které poskytovaly informace z první ruky.

Česká diplomacie na jižním Kavkaze

Jakub Kulhánek

Oblast jižního Kavkazu, která zahrnuje bývalé postsovětské republiky Ázerbájdžán, Arménii a Gruzii, lze jen těžko označit za prioritní sféru české diplomacie. Nicméně tento trend se v poslední době začal měnit ve prospěch větší angažovanosti České republiky v regionu. Vzrůstající zájem Prahy je důsledkem nejen našeho členství v euroatlantických strukturách (především pak v EU a NATO), ale vyplývá i z partikulárních zájmů České republiky. Přestože země jižního Kavkazu zůstávají relativně na okraji zájmu českých investorů a exportérů, postupné ekonomické otvírání se regionu a jeho nepopíratelný geopolitický význam si vyžadují větší angažovanost Prahy. Otázkou však zůstává, nakolik je česká diplomacie schopna využít všech svých dostupných politických a ekonomických prostředků k prosazování vlastních zájmů v bilaterálních vztazích a zároveň se i efektivně podílet v rámci NATO a EU na utváření multilaterální politiky vůči státům jižního Kavkazu.

V multilaterální rovině se Česká republika angažuje na Kavkaze především prostřednictvím svého členství v Evropské unii a v menší míře pak i v rámci svého členství v Severoatlantické alianci. Za jistý zlomový bod v české politice vůči jižnímu Kavkazu lze bezpochyby označit nedávné předsednictví České republiky v Radě EU. Během českého předsednictví se pro Prahu stala jednou z klíčových zahraničních priorit právě otázka východní dimenze Evropské politiky sousedství, která se z titulu svého geografického zaměření soustředí též na oblast jižního Kavkazu. Nicméně za touto změnou nelze hledat jen snahu Prahy využít svého předsednictví k prosazení vlastních zájmů v regionu, ale především je třeba mít na paměti vnější události ovlivňující české předsednictví v tomto ohledu, ať už se jednalo o dozvuky válečného konfliktu mezi Gruzii a Ruskem či přetrvávající nejistotu ohledně dodávek ruského plynu ve světle sporů mezi Moskvou a tranzitními zeměmi Ukrajinou a Běloruskem.

Neoddiskutovatelným vrcholem českého předsednictví v oblasti politiky vůči černomořské oblasti bylo zahájení Východního partnerství (VP, Eastern Partnership). Projekt Východního partnerství prosazovaný Polskem a Švédskem se stal jakýmsi benjamínkem českého předsednictví a mimo jiné přispěl právě i k větší angažovanosti české diplomacie na Kavkaze. Politika Partnerství představená na summitu v Praze v květnu minulého roku se stala dalším pokusem EU o zlepšení a zefektivnění unijního přístupu k státům východní Evropy a jižního Kavkazu. Deklarovaným cílem Partnerství bylo zejména posílení stability východních sousedů EU prostřednictvím řady reformních a asistenčních programů.

Ambiciózní Partnerství

Otázkou však zůstává, nakolik v současné podobě Partnerství může vůbec dosáhnout svých ambiciózních a především poněkud vágně definovaných cílů. A to navíc v době, kdy se musí Východní partnerství potýkat s nutností vystačit s poměrně omezenými zdroji, které mu členské státy poskytují. Mezi tyto mís-

ty až přehnaně ambiciózní cíle VP patří především postupná ekonomická integrace (vytváření zón volného obchodu mezi zeměmi Východního partnerství a EU). V neposlední řadě se k Partnerství od počátku staví zamítavě Rusko, které se obává, že se Brusel pokouší o rozšiřování své sféry vlivu do oblasti postsovětského prostoru, tedy i Kavkazu samotného, na úkor Moskvy. Přístup Ruska se však postupem času mění, neboť i jeho vláda si uvědomuje značně omezené možnosti Partnerství a spíše se tedy v poslední době přiklání k neutrálnímu stanovisku.

Neoddělitelným komponentem VP je pak i otázka energetické bezpečnosti. Snahu využít VP k posílení energetické bezpečnosti EU prostřednictvím budování alternativních transportních koridorů mimo území Ruska lze považovat za víceméně rozumnou, neboť posiluje kapacitu států EU pro případ dočasného přerušení dodávek energetických surovin, ať už by byly jeho příčiny jakékoliv. V tomto ohledu se jako klíčový jeví projekt takzvaného Jižního energetického transportního koridoru (Southern Energy Corridor), který zahrnuje země jižního Kavkazu.

Projekt Jižního koridoru byl iniciován Evropskou komisí, která se snaží posílit své vazby na státy jižního Kavkazu, Blízkého Východu a některých států střední Asie. V rámci této iniciativy se Brusel pokouší prosadit diverzifikaci dodávek zemního plynu na evropský trh. Za tímto účelem Komise podporuje výstavbu několika plynovodů, které mají vést mimo území Ruska jako doposud klíčového dodavatele a tranzitního státu. Do této iniciativy spadá i výstavba kontroverzního plynovodu Nabucco.

Rusko je a bude klíčovým importérem

V této záležitosti se přímo angažoval bývalý český premiér Mirek Topolánek během své návštěvy Baku v únoru minulého roku. Topolánek, který v té době reprezentoval EU navenek coby premiér předsedající země Unie, se v Baku mimo jiné věnoval právě otázce projektu plynovodu. Při svém setkání s premiérem

V aktuálním Bulletinu najdete nejen novinky z oblasti mezinárodní trestní spravedlnosti, Evropské unie a České republiky, ale navíc i velmi zajímavý text o studiu lidských práv v Benátkách, na který bychom vás rádi upozornili.

Tématem říjnového čísla je udělení Nobelovy ceny za mír čínskému disidentovi Liou Siao-povi. Tato událost rozvířila nejen debaty na téma lidských práv v Číně, ale také otázku vztahů mezi USA a Čínou, resp. americké zahraniční politiky.

Text Lukáše Hodera naváže na zářijový Bulletin a ukáže riziko přílišného tlaku ze strany USA na Čínu nejen v oblasti lidských práv. Tento problém si uvědomují jistě i tvůrci americké zahraniční politiky a je tak na místě jistý pesimismus ohledně možností současné americké administrativy Baracka H. Obamy. Bude chtít pragmatický prezident USA ohrozit křehké vztahy s Čínou kvůli lidským právům?

Bulletin si můžete přečíst na stránkách www.iips.cz.

Zdroj: LOMstudio

Arturem Rasizadem a prezidentem Ilchamem Alijevem se český premiér snažil přesvědčit ázerbájdžánskou stranu o výhodách její účasti na výstavbě Nabucca, který by měl po svém dokončení umožnit Evropské unii snížit svou závislost na dodávkách ropy z Ruska a zároveň poskytnout Baku výrazně větší flexibilitu při vývozu plynu.

Otázkou nicméně zůstává, zda je možné do budoucna zabezpečit dostatečné množství zemního plynu pro export prostřednictvím plynovodu Nabucco zejména za situace, kdy i samotný Ázerbájdžán již podepsal dlouholeté exportní dohody s Ruskem. Je nutné si uvědomit a zároveň zdůraznit, že takovéto alternativní transportní koridory nemohou zcela nahradit Rusko ani v jeho roli transportní země, ani v roli producenta (jak se snaží argumentovat někteří jejich zastánci). S Ruskem se i nadále musí počítat jako s klíčovým energetickým dodavatelem pro EU.

V otázce rozšiřování EU se česká vláda alespoň v deklaratorní rovině snažila podpořit politiku otevřených dveří a pokračuje v podpoře začlenění kavkazských států do euroatlantických struktur. Nicméně otázkou zůstává, nakolik je vstup těchto zemí do EU a samozřejmě i do NATO vůbec reálný. Například ve vztahu k Unii má Východní partnerství ve skutečnosti představovat jakousi alternativu reálnému členství pro státy východní Evropy. Prostřednictvím VP se tak Brusel především snaží mírnit dopady svého rozhodnutí pozastavit proces rozšiřování a zároveň zcela neoslábit svou pozici u svých sousedů, za což nabízí participujícím státům Partnerství možnost získat některé výhody členství, nikoliv však členství samotné.

Gruzínská budoucnost a NATO

Z hlediska českého členství v Severoatlantické alianci se jako nejpálčivější téma jeví snaha Gruzie o vstup do NATO. Česká republika na oficiální úrovni již delší dobu výrazně Gruzii a její integrační aspirace podporuje. Během návštěvy gruzínského ministra pro euroatlantickou integraci Georgie Baramidze v Praze toto stanovisko jasně tlumočil tehdejší český ministr obrany Martin Barták. Nicméně i přestože podpora ze strany České republiky je myšlena upřímně, lze si jen stěží představit, že by tento přístup převládl v Alianci jako celku. Pokud

vezmeme v potaz snahu o zlepšování vztahů s Ruskem a jasný odpor vůči dalšímu rozšiřování Aliance ze strany některých starých členských států, dá se jasně usuzovat, že Gruzie má v současné době jen naprosto minimální šance do NATO skutečně vstoupit.

Jaké možnosti tedy zůstávají Unii a potažmo i České republice pro realizování aktivní politiky na jižním Kavkaze? Jedním z klíčových nástrojů unijní politiky vůči zemím jižního Kavkazu zůstává především vízová politika, jejíž potenciál však není ani zdaleka využíván. Jelikož otázka členství v NATO či Evropské unii zůstává do značné míry upozaděna, jedním z mála nástrojů, jak pozitivně působit na země regionu, je právě příslib uvolnění či zrušení vízového režimu. Zde by se právě česká diplomacie měla angažovat především na unijní úrovni s cílem prosadit zjednodušení či dokonce zavedení bezvízového styku mezi EU a státy jižního Kavkazu.

Co se týče bilaterálního rozměru české politiky vůči jednotlivým státům jižního Kavkazu, i zde došlo v posledních letech k jistému posunu směrem k větší angažovanosti Prahy. Poměrně dobře tento problém ilustruje fakt, že až donedávna měla Česká republika své stálé diplomatické zastoupení pouze v Gruzii. Úřad v Tbilisi pak zajišťoval diplomatický servis pro zbylé dvě jihokavkazské republiky. Dalším problémem je nedostatečný informační servis a podpora pro případné české investory a exportéry. Připomeňme, že nejbližší pobočku Czech Trade, která by právě takovýto servis měla zajišťovat, nalezneme na Ukrajině.

ČR – největší zahraniční investor v Gruzii

Nejslibněji se rozvíjely vztahy s Gruzii, a to zejména v oblasti investic. V roce 2007 se Česká republika dokonce stala největším zahraničním investorem v zemi a její investice dosáhly 220,2 milionů amerických dolarů. Česká firma Energo-Pro se stala jedním z nejvýznamnějších hráčů na gruzínském energetickém trhu. Energo-Pro prostřednictvím své dceřiné společnosti v zemi vlastní sedm vodních elektráren a dvě distribuční společnosti. Mezi další významné investory pak patří mimo jiné česká společnost Block, která v zemi vybuodovala továrnu na léčiva a zprivatizovala největší gruzínskou nemocnici. Od roku 2006 navíc celková hodnota vzájemného obchodu prudce roste.

Pavel Dufek Úrovně spravedlnosti: Liberalismus, kosmopolitismus a lidská práva

Knihy s názvem „Úrovně spravedlnosti: Liberalismus, kosmopolitismus a lidská práva“ sleduje dva hlavní cíle: (1) přiblížit českému čtenáři klíčovou výšeč soudobých diskuzí o spravedlnosti v nadstátním měřítku a (2) prostřednictvím kritického výkladu nejvýznamnějších kosmopolitních teorií spravedlnosti ukázat, že umírněnější formy náhledů na globální rozšiřování principů spravedlnosti jsou přesvědčivější.

Argumentace je vedena na dvou rovinách: filozofické, která se týká problematiky ospravedlnění principů spravedlnosti, a prakticko-politické, zohledňující reálnou průchodnost souvisejících institucionálních návrhů.

Autor dospívá k rezervovanému stanovisku ohledně žádoucnosti a zároveň realizovatelnosti kosmopolitní spravedlnosti v té podobě, v jaké ji navrhuje diskutovaní autoři a autorky. To nicméně neznamená nutný příklon k bezpodmínečně partikularistickému stanovisku, ani pouhé obrácení vztahu mezi politikou a morálkou, ani rezignované přitakání statu quo. I v otázce univerzálních pravidel lidského soužití se lze vydat určitou střední cestou, jež je průsečíkem některých v textu diskutovaných argumentačních linií.

Tbilisi a Praha v minulosti uzavřely několik důležitých smluv posilující právní rámec v oblasti ekonomických a politických vztahů. Z hlediska vojenské spolupráce je pak důležité připomenout podepsání Ujednání mezi Ministerstvem obrany České republiky a Ministerstvem obrany Gruzie o spolupráci ve vojenské oblasti, které vstoupilo v platnost v květnu 1999. Od roku 2009 navíc platí mezi Českou republikou a Gruzii dohoda o výměně utajovaných informací, která umožňuje například lepší spolupráci mezi tajnými službami. V rámci vojenské spolupráce s Gruzii vyvezla Česká republika do země poměrně velké množství vojenského materiálu, především munice. V roce 2005 tak například gruzínská armáda získala zdarma vyřazenou munici v hodnotě půl milionu korun. Rusko ve světle napjatých vztahů s Gruzii pochopitelně opakovaně vznáší protesty vůči vojenské spolupráci svého souseda s NATO obecně i s Českou republikou.

Z pohledu české domácí politiky pak Gruzie sehrála poměrně významnou roli v souvislosti s vojenským konfliktem na Kavkaze v říjnu 2008. Válečný konflikt mezi Gruzii a Ruskem poměrně výrazně rozdělil českou politickou scénu. Zatímco pravicové strany v čele se současným ministrem zahraničí Karlem Schwarzenbergem a ministrem obrany Alexandrem Vondrou se stavěly výrazně na stranu Gruzie, levicové strany vyzývaly k mnohem strážlivějšímu hodnocení konfliktu a vyhýbaly se tomu, aby označily jednoznačněho viníka konfliktu.

Český export do Baku?

Přestože Ázerbájdžán nepatří zdaleka mezi nejvýznamnější obchodní partnery pro Českou republiku, představuje tato země poměrně lukrativní příležitost pro české exportéry v oblasti automobilového průmyslu a stavebnictví. Zde se ovšem projevuje onen palčivý problém nedostatečné podpory českým exportérům ze strany českého státu. V létě 2007 Ázerbájdžán otevřel svůj zastupitelský úřad v Praze a následně pak v listopadu 2009 Česká republika rozhodla o otevření svého stálého zastoupení v Baku. Českým velvyslancem v Baku je od té doby Radek Matula. Za zmínku pak ještě stojí působení Ázerbájdžánské

diplomatické akademie, která si díky štědré podpoře ze strany státu klade za cíl konkurovat prestižní diplomatické akademii ve Vídni. Za tímto účelem se vedení akademie snaží přilákat nadané studenty z celého světa a především pak z Evropy a postsovětského prostoru. Díky možnosti získat stipendia od ázerbájdžánské vlády na škole studuje v současné době několik českých studentů.

Přestože se Ázerbájdžán díky své geostrategické poloze a zásobám ropy jeví jako vhodný strategický partner pro Českou republiku, neměla by česká diplomacie přehlížet žalostný stav demokracie a dodržování lidských práv v zemi. Obzvláště s ohledem na stav demokratických svobod je v zemi patrný značný deficit. Je proto poměrně zarážející, že česká diplomacie, která klade na tyto hodnoty v zahraniční politice značný důraz, vesměs zcela přehlíží autoritativní tendence režimu v Baku. Dá se předpokládat, že ekonomické a politické zájmy budou i nadále převažovat, ale přesto si nelze nepoložit otázku, nakolik by se Praha měla vyhýbat diskuzi o nepříjemných tématech s Baku. V konečném důsledku totiž doposud prosazovaný postup vystavuje českou diplomacii kritice ohledně uplatňování dvojího metru a představuje tak riziko ztráty diplomatické kredibility v očích českých zahraničněpolitických partnerů.

Z hlediska celkového obchodního obratu je Arménie pro Českou republiku nejméně významnou zemí ze tří zakavkazských republik. Nedá se například hovořit o žádné významné investici českých firem v Arménii. Za zmínku především stojí aktivity Prahy v oblasti prevence nelegální imigrace z Arménie a v neposlední řadě pak spolupráce mezi českou a arménskou stranou v oblasti jaderné bezpečnosti, a to zejména v souvislosti s arménskou jadernou elektrárnou Medzamor.

Úkol pro českou diplomacii – podpořit ekonomickou spolupráci

Do budoucna se musí česká diplomacie i nadále snažit koordinovat svou politiku vůči zemím Kavkazu v rámci multilaterální spolupráce, vedle toho ale také rozvíjet vztahy na bilaterální úrovni, a to především

Východní partnerství EU, zdroj: Evropská komise.

Barbora Vacková
Prostor, moc a utopie: Ideální město a jeho společnost

Kniha v sobě spojuje sociologický zájem o (městské) sociální utopie a o město a urbánní plánování. Jedním ze zdrojů moderní disciplíny urbánního plánování jsou klasické utopické texty. Utopisté, stejně jako později někteří architekti a urbanisté, často uplatňují ve svých pracích představu ideálního materiálního prostředí, které je předpokladem i výsledkem ideálního sociálního uspořádání. Utopie ani urbanismus nejsou „pouze“ plánováním městského prostředí, jsou i plánováním společnosti; předpokládají, že jisté prostředí je vhodné pro specifický typ obyvatel. Nejviditelněji se toto spojení projevuje u těch utopií, které je možno nazývat „městskými“, tzn. těch, jež zasazují společnost do konkrétně popsaných ideálních městských kulís.

Hlavní cíle tohoto textu jsou dva: (1) uvést čtenáře do sociologické perspektivy a představit utopii jako specifický typ vědění a (2) popsat formu ideálních sídel a zejména podobu ideální společnosti utopických textů.

podporou rozvoje ekonomické spolupráce. V neposlední řadě si pak Praha musí být vědoma toho, že problematiku Kavkazu je třeba vnímat i v širším kontextu vztahů mezi EU a NATO na jedné straně a významnými regionálními hráči, kteří aktivně zasahují do dění na Kavkaze, na straně druhé – zde se jedná především o Rusko.

V případě multilaterální diplomacie je třeba, aby Praha působila v souvislosti s politikou vůči státům jižního Kavkazu jako realistický hlas na evropské úrovni. V tomto směru je především nutné mírnit očekávání států VP (zejména pak Ukrajiny a Gruzie) na brzkou integraci či dokonce získání plnohodnotného členství v EU či NATO. To samé se pak týká i procesu ekonomické integrace, neboť již teď je jasné, že cesta k realizaci některých slibů Východního partnerství, jako například zavádění zón volné obchodu, bude poměrně dlouhá a složitá. Jedním z možných způsobů jak tohoto cíle dosáhnout je větší důraz na využívání mechanismů v rámci existujících bilaterálních dohod mezi EU a kavkazskými republikami, neboli tzv. Akčních plánů. Přestože tyto dokumenty nenabízejí členství v EU, dávají Bruselu možnost vytvořit mnohem cílenějšího rámce spolupráce, která by reflektovala potřeby a zájmy jednotlivých kavkazských republik. Česká diplomacie by měla nadále podporovat liberalizaci obchodu se zeměmi jižního Kavkazu a soustředit se na postupné odstraňování jednotlivých restriktivních opatření.

V oblasti vízové politiky by se na druhou stranu mohla Praha pokusit o její zjednodušení a demonstrovat tak na celoevropské úrovni svou schopnost prosazovat dlouhodobé víze a strategické uvažování. Nicméně zůstává otázkou, nakolik tato politika může být úspěšná v případě nevyhnutelné konfrontace s partikulárními zájmy některých velkých členských států, které jsou proti zmírňování či zrušení vízové povinnosti pro občany jihokavkazských republik.

Ruská angažovanost ve Východním partnerství

Praha by se dále neměla a priori stavět proti větší spolupráci s Ruskem v rámci Východního partnerství. Rusko díky svému geopolitickému postavení stále zaujímá nepopiratelnou roli hegemonu v oblasti, a je třeba proto usilovat především o zmírnění tenzí mezi Moskvou a Brusel. Ruští představitelé mají čas od času potřebu ventilovat své obavy, že si Unie prostřednictvím VP snaží vytvořit vlastní sféru vlivu na Kavkaze na úkor Ruska. Evropa musí co nejčastěji zdůrazňovat opak. Brusel a Moskva by měly především hledat průsečík svých zájmů v oblasti Východního partnerství. EU a Rusko se tak mohou například pokusit spojit síly při řešení územního sporu mezi Arménií a Ázerbájdžánem o oblast

Náhorního Karabachu. Na druhou stranu by Unie neměla slevit z dodržování lidských práv a rozvoje právního státu ve státech Východního partnerství. Za tímto účelem se jako rozumné jeví využívání individuálních asociálních dohod, které stanovují obecné principy a cíle pro rozvoj spolupráce mezi jednotlivými státy VP a Brusel.

Dále musí mít česká diplomacie na zřeteli nutnost zabránit zbytečnému zdvojování již existujících projektů. V souvislosti s Východním partnerstvím je třeba, aby se aktivity VP zbytečně nepřekrývaly s již existujícími projekty, jak se tak do určité míry už děje například projektem Černomořská synergie (Black Sea Synergy), který si klade za cíl posílit spolupráci mezi EU a zeměmi Černého moře. Aktivity Černomořské synergie jsou podporovány zejména ze strany členských států Unie Bulharska a Rumunska a není proto divu, že se tyto země stavějí značně obezřetně k projektu Východního partnerství.

Jižní Kavkaz – klíčový koridor, ale i ohnisko napětí

V neposlední řadě musí čeští diplomaté razantně usilovat o navýšení rozpočtu Východního partnerství v rámci procesu vyjednávání o novém rozpočtovém rámci Evropské unie. Zde se dá očekávat střet se zástupci členských států jižní a západní Evropy, které tradičně projevují malý zájem o východní problematiku a některé z nich navíc upřednostňují rozvoj unijních kontaktů se státy Středomoří. Bude proto nutné, aby se Praha při jednání o novém rozpočtu Východního partnerství soustředila na budování koalic s novými členskými státy a se Švédskem a Finskem.

V bilaterální rovině se pak pro českou diplomacii nabízí možnost zvýšit úsilí na podporu investic a zlepšit informační servis pro investory se zájmem o země jižního Kavkazu. V rovině geopolitické je pak potřeba uvědomit si nesmírnou důležitost regionu nejen jako klíčového transportního koridoru, ale i možného ohniska napětí. V případě, že v budoucnu znovu propukne ozbrojený konflikt na Kavkaze, dá se téměř s určitostí předpokládat, že takovýto konflikt bude mít nejen regionální dopad, ale může mít především nedozírné následky na politickou a ekonomickou stabilitu Evropy a Ruska. Praha by proto neměla v žádném případě omezovat svou diplomatickou angažovanost v regionu, ba právě naopak, a to jak na bilaterální, tak na multilaterální úrovni. Jednou z možných cest, jak tohoto cíle dosáhnout, je usilovat o posílení kontaktů mezi vládními představiteli České republiky a třech kavkazských států. Nelze však v této souvislosti opomenout i nutnost trvalé podpory rozvoje kontaktů na nevládní úrovni.

Jakub Kulhánek

Jakub Kulhánek je vedoucím Východoevropské programu Asociace pro mezinárodní otázky (AMO) a doktorandem oboru Mezinárodní vztahy na University of Nottingham ve Velké Británii. Vystudoval magisterský obor Euroasijská studia na Edmund A. Walsh School of Foreign Service na Georgetown University, Washington, DC. Pravidelně publikuje v celé řadě českých i zahraničních periodik, mimo jiné v Harvard International Review, Problems of Post-Communism, Moscow Times a na webových stránkách časopisů Foreign Policy, Atlantic Council, EUobserver a dalších.

Černoch, Filip
Dančák, Břetislav
Kodoušková, Hedvika
Ocelík, Petr
Zkapalněný zemní plyn: energetická spása Evropy?

Kniha „Zkapalněný zemní plyn: energetická spása Evropy?“ se systematicky věnuje potenciálu zkapalněného zemního plynu (LNG) pro energetickou bezpečnost EU, potažmo region střední Evropy.

Sledován je jednak vývoj v aktuálních i v budoucích producentských zemích; konkrétně stav jejich zásob, současná úroveň produkce a hlavní faktory ovlivňující export LNG, jako jsou investiční prostředí, domácí spotřeba a konkurence potrubních projektů.

Na straně poptávky jsou to potom případové studie hlavních evropských spotřebitelů (Velké Británie, Španělska, Itálie, Francie ad.), v nichž se autoři zaměřují na regasifikační infrastrukturu a její právní regulaci.

Komplexně je pojednáno o současných trendech LNG trhu a scénářích jeho dalšího vývoje, jakož i o ekonomických a technických aspektech LNG řetězce. V závěru knihy je poté na tomto základě zhodnocen střednědobý potenciál dodávek LNG pro region střední Evropy a ČR.

Energetika v bilaterálních vztazích mezi Českou republikou a Ruskem

Lukáš Tichý

Když Rusko začátkem roku 2009 zastavilo přibližně na 14 dnů dodávky zemního plynu do evropských zemí, nebyla energetická bezpečnost České republiky výrazně ohrožena a plynová krize se českých zásob a tím méně spotřebitelů v zásadě nedotkla. Česká republika dokázala výpadek ruského zemního plynu nahradit z jiných zdrojů. Přestože Česká republika importuje z Ruska přibližně tři čtvrtiny veškeré spotřeby ropy a zemního plynu, spíše než jako vztah jednostranné závislosti je možné definovat rámec energetické interakce mezi Českou republikou a Ruskou federací jako asymetrickou vzájemnou závislost.

Energetická politika hraje důležitou roli v současných bilaterálních vztazích mezi Českou republikou a Ruskou federací, které prošly během sedmnáctiletého období různými etapami a celou řadou proměn. Od vyložení chladných vztahů první poloviny 90. let, a to především ze strany České republiky, k napak velmi chladným postojům ze strany nejvyšších představitelů Ruské federace ve druhé polovině 90. let přes snahu o oteplení v období vlády Miloše Zemana až k pragmatismu současného prezidenta Václava Klause (Hodač, Strejček 2008).

V průběhu česko-ruských vztahů se objevilo několik sporných otázek, které limitovaly vzájemnou spolupráci. Bezesporu jednu z nejvýznamnějších překážek představoval vstup České republiky do NATO a následně EU, proti jejichž rozšiřování směrem do střední a východní Evropy Rusko zásadně protestovalo. Dalším problémem byla kritika ruské domácní (porušování lidských práv) a zahraničí (například obě čečenské války, rusko-gruzínský konflikt a energetické krize) politiky ze strany České republiky. V neposlední řadě faktorem, který ochladil bilaterální vztahy České republiky a Ruska, bylo rozhodnutí české vlády podpořit výstavbu americké radarové základny na svém území.

V kontrastu s chladem v politické rovině, částečně zmírněným rozhodnutím současného amerického prezidenta Baracka Obamy z října 2009 zrušit rozmís-

tění raket v Polsku a radaru v České republice, pokračují aktivity povzbuzování hospodářské, ekonomické a také energetické spolupráce. Významným krokem, který dokumentuje důležitost Ruské federace jako obchodního partnera, bylo v roce 2009 zveřejnění Akčního plánu pro Rusko a dokumentu informujícího o perspektivních oborech pro vývoz do RF, které vypracovalo Ministerstvo průmyslu a obchodu. Ve stejném roce se pak uskutečnilo páté zasedání mezivládní česko-ruské komise pro hospodářskou, průmyslovou a vědeckotechnickou spolupráci, které podpořilo rozšíření spolupráce v prioritních odvětvích průmyslu. Předmětem jednání byla vedle jiných témat především energetika, konkrétně spolupráce v jaderné energetice, ropném a plynárenském průmyslu (Kuchyňková 2010: 197).

Ber nebo plat

Česká republika je v zásadě plně závislá na dovozu zemního plynu ze zahraničí. V roce 1998 byl uzavřen kontrakt mezi akciovými společnostmi Transgas a Gazexport na dodávku osmi až devíti miliard metrů kubických ruského zemního plynu ročně, a to na období patnácti let. Tato smlouva byla v roce 2006 prodloužena společností RWE Transgas do roku 2035, což ČR zajišťuje dlouhodobě dodávky plynu. Dovoz ruského plynu do ČR je založen na principu „take or pay“ (ber nebo plat), který znamená povinnost odebrat na-

Jaderná elektrárna Temelín, zdroj: ČEZ

smlouvané množství plynu, nebo zaplatit dodavateli pokutu. Na importu ruského plynu, který je od ložisek v ruského města Orenburg exportován prostřednictvím plynovodu Sojuz a poté plynovodem Bratrství, je ČR závislá přibližně ze 75 % (Tichý 2009).

Důležitý krok ke snížení závislosti na ruském plynu uskutečnila Česká republika v dubnu 1997. Přes výhrady RF a společnosti Gazprom uzavřela česká společnost Transgas dlouhodobý kontrakt na dodávky zemního plynu z Norska až do roku 2017. Do České republiky vstupuje norský plyn u krušnohorské Hory Svaté Kateřiny a roční objem dodávek zemního plynu se pohybuje na úrovni dvou miliard metrů kubických. V dubnu 2008 česká společnost Česká plynárenská dojednala další dlouhodobý kontrakt s norskou společností StatoilHydro na dodávky zemního plynu pokrývající 5 – 10 % roční spotřeby, výsledkem čehož je Česká republika na norském plynu závislá z 24 %. Z Německa do ČR přichází 0,4 % roční spotřeby zemního plynu (Kratochvíl, Kuchyňková 2009).

K energetické bezpečnosti České republiky, kromě diverzifikace dodávek, přispívá také osm podzemních zásobníků se zemním plynem s celkovou kapacitou kolem tří miliard metrů kubických plynu, což představuje přibližně 33 % celoroční spotřeby zemního plynu ČR. V tomto ohledu podepsaly v prosinci 2008 společnosti Gazprom export a MND Gas Storage Memorandum o spolupráci v oblasti podzemního skladování zemního plynu, na jehož základě by mělo dojít k vybudování zcela nového podzemního zásobníku plynu o celkové kapacitě 500 milionů m³ plynu na území ČR. Společný projekt je součástí investičních projektů Ruska na českém trhu se zemním plynem. V květnu 2008 pak zasedala mezivládní česko-ruská pracovní skupina pro spolupráci v energetice, na jejímž programu bylo i budoucí zvýšení dodávek plynu do ČR o 1,5 miliardy m³ plynu ročně nad rámec dlouhodobé smlouvy.

V důsledku ekonomické krize je situace opačná a dovoz a spotřeba zemního plynu v ČR, podobně jako v dalších zemích EU, klesá, neboť evropský trh je předzásoben. Například do začátku srpna 2009 bylo přes Českou republiku importováno pouze 2,7 miliard m³ zemního plynu, místo předpokládaných 8,5 miliard m³ zemního plynu. Princip „take or pay“ pro ruskou společnost Gazprom ovšem přináší garanci, že český odběratel RWE Transgas musí zaplatit i za plyn, který nebyl dosud převzatý.

Problematická Družba

Podobně jako v případě zemního plynu, je ČR závislá na importu ropy z 97 %.¹ Z Ruska Česká republika dováží přibližně 71 % své spotřeby ropy, která je přepravována jižní větvi ropovodu Družba. Jde o středněsírnu ropu typu Ruská exportní směs (REB). O distribuci ropy z Ruska vyjednává Česká republika se státní společností Transněft a ropa jako taková se nakupuje přímo u těžebních společností. Dodávky ropy upravuje Protokol mezi vládou České republiky a vládou Ruské federace o dodávkách ropy z Ruska do ČR z prosince 1994 (Tichý 2010).

ČR jako jediná z nových členských zemí EU diverzifikovala své cesty pro přepravu ropy a získala tak spojením na ropovodný systém starých členských zemí. Tím se snížila nepřijatelná závislost na dovozu ropy pouze starým ropovodem. Alternativu k dodávkám ruské ropy představuje ropovod Ingolstadt-Kralupy-Litvínov (IKL), který byl uvedený do provozu koncem

roku 1995 a zajišťuje okolo 26 – 30 % roční spotřeby. Ropovodem IKL jsou do ČR přepravovány nízkosírné, tzv. sladké ropy (například z oblasti Kaspického moře – Ázerbájdžán, Kazachstán) z ropného terminálu v Terstu prostřednictvím Transalpinského ropovodu TAL, kterým je možné dodávat také ropu z Alžírsko a Blízkého východu. Zájem České republiky o získání podílu v Transalpinském ropovodu trvá už několik let, a to z důvodu nejistoty kolem ruského ropovodu Družba. RF v souladu se svojí dlouhodobou energetickou koncepcí s již padesát let starým ropovodem do budoucna příliš nepočítá, navíc se občas stane, že dodávky z ní nejsou stabilní - buď přijde ruské ropy moc, nebo naopak málo (Tichý 2009).

K tomu došlo na začátku července 2008, kdy Česká republika zaznamenala pokles dodávek ruské ropy ropovodem Družba. Ruská strana následně bez bližšího vysvětlení oznámila, že snížení dodávek touto cestou pro měsíc červenec bude ve větším rozsahu. Česká republika reagovala prostřednictvím MZV a MPO zasláním diplomatické nóty ruské straně. Objevily se i spekulace o souvislosti omezení ruských dodávek s plánem na vybudování radarové základny v ČR. Ruská strana komentovala omezení dodávek jako důsledek nutné údržby a revize potrubního systému a odmítla politický výklad celé kauzy (Kuchyňková 2009: 198).

Následující rok pak bylo uzavřeno memorandum o porozumění mezi ruskou plynárenskou společností Transněft a českou společností MERO, která je výhradním dovozcem ropy do ČR a zajišťovatelem skladování nouzových zásob ropy. Ruská strana vyjádřila zájem o vytvoření společného podniku, který by mohl ve výsledku vyřadit zprostředkovatelské společnosti a snad i zlevnit ropu proudící do České republiky ropovodem Družba. V době jednání obou firem odmítal velvyslanec pro energetickou bezpečnost Václav Bartuška myšlenku společného podniku jako předčasnou (Kuchyňková 2010: 197).

Ruský zájem o české jádro

Nejvíce diskutovanou otázkou současných česko-ruských energetických vztahů představuje jaderná ener-

Ruský premiér Vladimir Putin, zdroj: World Economic Forum.

Plánované publikace
 IIPS MU

Petr Kaniok České předsednictví Rady EU – most přes minulost

Českému předsednictví Rady EU z první poloviny roku 2009 lze připsat všechna možná přídavná jména. Snad kromě termínu „nudné“. Jak pro českou politiku, tak pro EU nebylo šest českých měsíců „ve světle ramp“ rozhodně nudnou etapou. Plynová krize, Entropa, vystoupení prezidenta Václava Klause, Barack Obama v Praze a pád vlády – to je výčet mediálně nejvděčnějších událostí českého předsednictví.

Publikace „České předsednictví Rady EU – most přes minulost“ se snaží jít pod povrch spektakulárních, přeceňovaných a mnohdy dezinterpretovaných událostí, jež provázely české předsednictví. Analýzou příprav, programu, samotného průběhu, ale také předchozího a následujícího mandátu Francie a Švédska kniha nabízí plastické a podrobné zhodnocení českého předsednictví a dospívá k závěrům, které jsou prosty zjednodušující černobílí. České předsednictví totiž sice nebylo nejlepším v historii evropské integrace, na druhou stranu ale nebylo ani „ever worst presidency“, tedy nejhorším předsednictvím všech dob.

Publikace je určena nejširší skupině zájemců o problematiku EU, vztahu České republiky k EU a institucí EU. Užítí najde jak pro akademické pracovníky, tak pro studenty, novináře, publicisty či analytiky.

Anna Matušková Politický marketing a české politické strany.

Volební kampaně
v roce 2006

Volební kampaně se od roku 1989 radikálně změnila a přinesla do politické komunikace mnohé nové prvky: výraznou profesionalizaci, agresivnější volební boj a také politický marketing a sofistikované metody analyzování volebního trhu.

Tato oblast nemohla zůstat mimo zájem politologického výzkumu. Publikace je příspěvkem do rozvíjejícího se bádání a snaží se zkoumat, jak české politické strany politický marketing využívají.

Knihy přináší případové studie volebních kampaní z parlamentních voleb v roce 2006, které v krátké historii českých volebních kampaní představují výrazný mezník.

Publikaci lze objednat na stránkách Mezinárodního politologického ústavu MU (www.iips.cz).

getika, kde Ruská federace vyjádřila v poslední době zájem o zesílení spolupráce. Již během jednání Mezivládní komise pro hospodářskou, průmyslovou a vědeckotechnickou spolupráci dali ruští zástupci společnosti Tvel najevo zájem o výstavbu jejího prvního zahraničního závodu na výrobu palivových článků právě na území ČR. Tvel, který je primárním dodavatelem paliva do JE Dukovany, se na základě smlouvy se zástupci společnosti ČEZ stal od roku 2010 na období 10 let novým dodavatelem jaderného paliva pro JE Temelín. Po dobu platnosti smlouvy by měl Tvel dodat přibližně 400 tun paliva (Tichý 2010).

Tvel patří do státního holdingu Rosatom, jehož součástí je i společnost Atomstrojexport, která se v konsorciu s českými firmami přihlásila do veřejné soutěže na dostavbu třetího a čtvrtého bloku JE Temelín a dalších tří bloků v zahraničí v hodnotě asi 500 miliard korun. TENDR vyhlásila v srpnu 2009 společnost ČEZ a v oblasti jaderné energie představuje největší objednávku ve střední Evropě. Představitelé Atomstrojexportu proto nabídli kromě dostavby JE Temelín výhodné a dlouhodobé dodávky zemního plynu do ČR.

Vedle Atomstrojexportu se o zakázku uchází také francouzská firma Areva a americká Westinghouse, která je součástí japonské skupiny Toshiba. Media proto spojovala návštěvu amerického viceprezidenta Bidena v Praze koncem října 2009 m.j. s jeho lobováním a přesvědčováním českých politiků o zájmu americké firmy získat zakázku na dodávky nových jaderných reaktorů pro JE Temelín. Spekuluje se totiž o variantě, podle které by v případě vítězství firmy Westinghouse ve veřejné soutěži mohla ČR získat možnost odkoupit 16% podíl amerického petrolejářského gigantu ExxonMobil v Transalpinském ropovodu TAL.

Temelín a zahraniční politika

Je zcela zřejmé, že otázka dostavby JE Temelín přesahuje ekonomický rozměr a stává se zahraničněpolitickým a bezpečnostním tématem, které rozdělilo odborné a politické představitel v České republice. Například ČSSD či prezident Václav Klaus se primárně posílí vlivu ruských investorů neobávají, naproti tomu v případě ODS lze najít spíše odpůrce. Objeví se argumenty, že pokud by obě zakázky, tj. na výrobu palivových článků a dostavbu nových bloků JE Temelín, vyhrály ruské firmy Tvel a Atomstrojexport, bude Česká republika téměř 100% odkázána na ruské jaderné palivo, což může mít do budoucna vliv na cenu elektrické energie. To lze do značné míry vidět jako nešťastné, neboť podle nové Státní energetické koncepce České republiky do roku 2050 je jedním z hlavních cílů české energetické politiky vytvořit alternativní zdroj energie a snížit svoji energetickou závislost prostřednictvím jaderné energie.

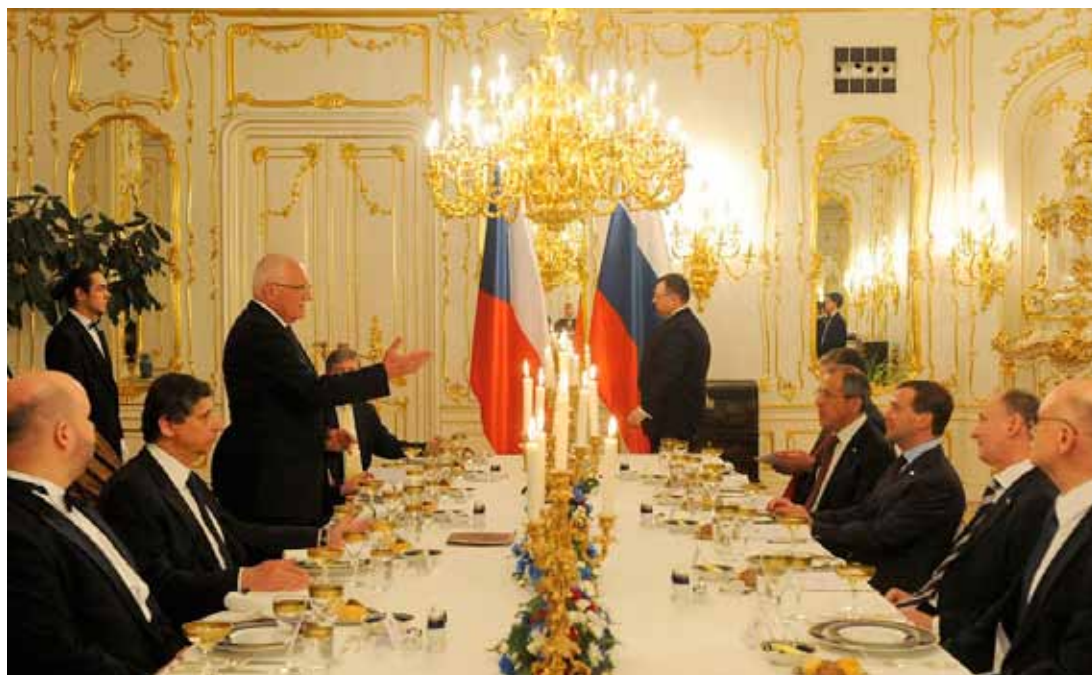
Na druhou stranu, jak správně poukazuje Filip Černoch z Masarykovy univerzity, je potřeba si v této souvislosti uvědomit důležitou skutečnost, že jaderné palivo není třeba navážet do elektrárny každý den. Roční spotřeba dvou temelínských reaktorů jen lehce přesahuje čtyři kubické metry materiálu, není proto žádný technický problém se palivem na rozumnou dobu předzásobit a tím závislost na ruském jaderném palivu výrazně snížit (Černoch 2010).

Na druhou stranu, jak správně poukazuje Filip Černoch z Masarykovy univerzity, je potřeba si v této souvislosti uvědomit důležitou skutečnost, že jaderné palivo není třeba navážet do elektrárny každý den. Roční spotřeba dvou temelínských reaktorů jen lehce přesahuje čtyři kubické metry materiálu, není proto žádný technický problém se palivem na rozumnou dobu předzásobit a tím závislost na ruském jaderném palivu výrazně snížit (Černoch 2010).

Energetická citlivost a zranitelnost České republiky

Celková importní závislost České republiky na dovozu energetických surovin, zejména díky značným zásobám uhlí a uranové rudy, je mírně nad 40 %. To je dáno zejména strukturou energetického mixu ČR, kde podíl tuhých paliv (uhlí) počítá se 47 %. Zemní plyn představuje 20 %, obnovitelné zdroje počítají se 3 % a jaderná energie dosahuje téměř 12 %. Kapalná paliva (ropa) pak odpovídají 18 %. Pokud vezmeme v úvahu danou energetickou situaci ČR, bude v této části argumentováno, že spíše než vztah jednostranné závislosti je možné rámcem energetické interakce definovat jako asymetrickou vzájemnou závislost. Toto tvrzení je následně ověřeno příklady citlivosti a zranitelnosti České republiky, ale také Ruska (Hermann 2007).

Citlivost je vyjádřena náklady, které daná strana vynaloží v důsledku změn podmínek dosavadní interakce (Keohane, Nye 2001: 10). V tomto ohledu se citlivost ČR projeví například ve vynaložení vyšších nákladů za odběr dražší ropy, pokud se Rusko rozhodne omezit sjednané dodávky ropy do ČR, podobně jako v červenci

Setkání prezidentů ČR a Ruska v Praze; zdroj: Hrad.cz

2008. Česká republika bude stejně zasažena, dojde-li ke krátkodobému zastavení ruského plynu. Naposledy k tomu došlo v lednu roku 2009, kdy Česká republika musela importovat nákladnější plyn severní cestou. Dále se citlivost projeví v případech nedostatečných investic RF do rozvoje nových nalezišť ropy a zemního plynu a obnovy zastaralé přepravní infrastruktury.²

Zranitelnost pak záleží na dostupnosti alternativních zdrojů, které by mohly kompenzovat nebo nahradit danou surovinu (Keohane, Nye 2001: 11). Pokud by došlo k přerušení dodávek plynu ze strany Ruska, nebude ČR schopna tuto ztrátu v časovém horizontu přesahujícím více jak 90 dnů nahradit. Naopak v případě dlouhodobého či úplného zastavení exportu ruské ropy, zranitelnost České republiky bude relativně menší. Do České republiky přichází také neruská kaspická ropa prostřednictvím ropovodu IKL, jehož celkový podíl na objemu českého importu ropy od roku 1999 stále roste, a to na úkor ropovodu Družba. To je dáno jednak geopoliticky, ale také technicky, z důvodu zastaralosti ropovodu Družba. Oba uvedené scénáře ukončení ruských energetických komodit jsou v současné době spíše nepravděpodobné. Trvalé zastavení dodávek ropy či zemního plynu z Ruska do ČR by se totiž bezprostředně dotklo také exportu nerostných surovin do dalších evropských zemí.

Rusko snižuje závislost na EU

Nicméně podle strategických koncepcí pro oblast energetiky je dlouhodobým zájmem Ruské federace: 1) snížit tranzitní závislost na Ukrajině, Bělorusku a Polsku; 2) diverzifikovat export a snížit závislost na dodávkách do zemí EU. K dosažení těchto cílů hodlá Rusko vybudovat několik projektů na přepravu ropy (Baltský systém II a ropovod Východní Sibiř – Tichý Oceán) a nových plynovodů (Nord Stream, South Stream), které s Českou republikou jako s přímým odběratelem nepočítají.³

Česká republika je v neposlední řadě zranitelná vůči strategii ruských energetických subjektů, které pomocí finančních investic a kapitálu chtějí spoulat energetické společnosti a distribuční infrastrukturu druhých zemí. V ČR se například snaží ruská energetická společnost Gazprom získat dominantní postavení převzetím pozice výhradního distributora zemního plynu. Český trh se zemním plynem v současné době ovládá z 80 % firma RWE Transgas. Pokud by se Gazpromu podařilo získat kontrolu nad energetickým trhem České republiky nebo většinový podíl v některých energetických společnostech, byla by možnost na snížení závislosti ČR výrazně omezena. Podobně usiluje ruská společnost Lukoil o podíl v České rafinérské, a.s., která je největším zpracovatelem ropy a výrobcem ropných produktů v České republice. Lukoil by tímto krokem získal přístup na energetický trh České republiky. Existuje tak riziko, že případný nový vlastník by se mohl rozhodnout rafinerii v Kralupech zavřít a připravit ČR o možnost zpracovávat neruskou ingolstadtskou ropu (Tichý 2010).

Slabá místa Ruské federace

Asymetrická vzájemná závislost se projevuje v obou jejích dimenzích, citlivosti a zranitelnosti, také v případě Ruské federace. Citlivost Ruska, jehož ekonomika je až z 64 % závislá na příjmech z vývozu nerostného bohatství, spočívá jednak v riziku sníženého odběru množství nerostných surovin a ve snížení cen z jejich prode-

je. Zároveň je citlivost ovlivňována nebezpečím z nezaplacení dodávek odebraného objemu plynu a ropy a nespolehlivostí tranzitních zemí. Česká republika je v tomto ohledu nejen spotřebitelskou zemí, ale současně představuje pro RF strategickou tranzitní zemí. Přes území České republiky prochází prostřednictvím Tranzitního plynovodu ruský plyn do Německa (zhruba 43 % německého dovozu) a dále do Francie.

Zranitelnost RF se naproti tomu projevuje v riziku ztráty přístupu na trh Evropské unie s energiemi a úsilím evropských zemí diverzifikovat producenty zemního plynu. Podobná je i situace v případě snahy EU redukovat svoji závislost na ruské ropě. Zároveň je Rusko zranitelné vůči pokusům EU vybudovat nové produktovody, neboť Rusko v současnosti nedisponuje plnohodnotnou alternativou exportu ropy a plynu jinam než na evropské trhy.

Jednou z mála možností, které Česká republika vůči Ruské federaci má, je podpora výstavby nových přepravních tras. Pokud by došlo k vybudování některého z plánovaných evropských produktovodů obcházejících ruské teritorium (například plynovod Nabucco, Transkaspický plynovod nebo Transkaspický systém přepravy ropy), bude citlivost Ruské federace spočívat ve zmenšeném odběru ropy a zemního plynu ze strany Evropské unie. Zranitelnost Ruské federace se pak bude týkat snížení jejího vlivu a podílu na energetických trzích členských států.

Perspektivy energetických vztahů

Energetika, která pochopitelně souvisí nejen s ekonomickými, ale také s politickými skutečnostmi, představuje specifickou oblast česko-ruských vztahů. Současné energetické vztahy mezi Českou republikou a Ruskou federací je možné definovat jako asymetrickou vzájemnou závislost, v neprospěch ČR, s důrazem na zranitelnost v dodávkách zemního plynu. Zranitelnost u dodávek ropy je i díky alternativnímu ropovodu IKL podstatně menší. Stejně bývá citlivost ČR nižší v případě krátkodobého zastavení objemu ropy nebo plynu.

Pokud jde o jadernou energetiku, JE Temelín přešla v letošním roce, tj. 2010, na dodávky jaderného paliva od ruské společnosti Tvel, což lze vidět jako posun směrem ke zvýšení závislosti na Rusku. Současně však existuje možnost předzásobit se jaderným palivem na mnoho let dopředu a tím redukovat citlivost ČR. V případě nutnosti může také ČR přejít k alternativě v podobě změny technologie palivových článků a vytvořit si dostatečnou časovou rezervu a tak zmírnit svoji zranitelnost.

Přesto, s ohledem na výše uvedené skutečnosti, by prioritním cílem české zahraniční politiky ve vztazích s RF mělo být zajištění stabilních dodávek energetických surovin. K uskutečnění toho záměru bude nutné v krátkodobé a střednědobé perspektivě splnit několik úkolů:

Za prvé, Česká republika se musí snažit o zlepšení a posílení stávající spolupráce s Ruskem prostřednictvím realizace nové koncepce zahraniční politiky. V rámci dokumentu by měla být detailně rozpracována strategie zahraniční energetické politiky ČR vůči Rusku s jasně stanovenými záměry, východisky a praktickými opatřeními k jejich naplnění. Oba státy se proto musí zaměřit na některé problematkové otázky ve vzájemných vztazích, například tranzitní diverzifika-

Studentská sekce Mezinárodního politologického ústavu MU

Studentská sekce Mezinárodního politologického ústavu MU byla založena v květnu 1998 jako dobrovolné sdružení studentů Masarykovy univerzity. Cílem Studentské sekce je podpora rozvoje akademických a vědeckých aktivit studentů MU stejně jako podpora spolkové činnosti na Masarykově univerzitě.

Hlavními aktivitami Studentské sekce je pravidelné pořádání diskuzí na aktuální problematiku mezinárodního dění, tematický filmový klub, studentský rádiový pořad Summit v univerzitním Rádiu R a analytické centrum vydávající ve spolupráci s internetovým časopisem Global Politics periodikum *Zaměřeno na EU*. Na počátku roku 2010 vznikla v Studentské sekci pracovní skupina zabývající se problematikou rozvojových zemí, jejímž cílem je kriticky pokázat na trendy současné mainstreamové diskuze v této oblasti. V březnu proběhla již 3. exkurze pořádaná Studentskou sekci, tentokrát do Vídně.

Další informace najdete na stránkách ssiips.blog-spot.com a www.iips.cz nebo na emailu student@iips.cz.

ce, skladovací kapacita, zmírnění principu „take or pay“ provedením renegotiace dlouhodobého kontraktu na dodávky zemního plynu atd.

V České republice zatím nebyla za patnáct let vypracována žádná realistická strategická koncepce, jež by se dlouhodobě zabývala zahraničí energetickou politikou směrem k Ruské federaci a snažila se tento stav nějakým způsobem prakticky změnit nebo alespoň zmírnit. Tím je pozice české zahraniční politiky v jednáních s Ruskou federací limitována.

Za druhé by Česká republika měla vytvářet stimulační opatření pro systematictější spolupráci českých a ruských subjektů na společných energetických projektech. Zároveň je důležitá snaha prosazovat intenzivnější pronikání českých firem a podniků na ruské energetické trhy, čímž by došlo ze strany ČR alespoň k částečnému posílení podílu vlivu ve vzájemných obchodních a energetických vztazích.

Příležitost pro Českou republiku

Ruská energetická politika přináší pro ČR řadu příležitostí a možností vzájemné spolupráce, například: 1) plánovanou liberalizací části ruských energetických trhů; 2) přilákání zahraničních investic do ruského energetického odvětví (tento aspekt může být také zajímavý především pro ČEZ); 3) možnost, že Česká republika posílí status tranzitního státu a tím i nezanedbatelné příjmy z tranzitních poplatků (Málek 2008: 268).

Na druhou stranu samotné dobré vztahy s Ruskou federací, které by nebyly podpořeny další alternativní cestou, jsou pro energetickou bezpečnost České republiky nedostačující. Snaha České republiky vyvážit rozhodující podíl Ruska na energetické bezpečnosti, respektive získat alternativu k ruským dodávkám ropy a zemního plynu a současně s tím zajistit více stabilní import nerostných surovin, jsou pak hlavními faktory, které determinují pozici Prahy směrem k energetické strategii Evropské unie.

Prostor Evropské unie představuje důležitý vektor pro energetickou politiku České republiky, která je konfrontována a ovlivňována iniciativami Bruselu zaměřené mimo jiné na liberalizaci trhu s plynem a elektřinou jednotlivých členských států, energetickou účinnost, diverzifikaci stávajících přepravních tras nebo na legislativní návrhy k posílení vlastní energetické bezpečnosti. Ve svých vnějších vztazích usiluje EU o energetické partnerství s novými producenty zemí a posílení vztahů se stávajícími dodavateli, zejména Ruskem. Evropská unie jako celek pak přispívá ke zvýšení energetické bezpečnosti ČR a může vyrovnat asymetrii vzájemné zá-

vislosti a tím snížit citlivost a zranitelnost České republiky. Zároveň EU jako celek může znatelně ovlivnit zranitelnost a citlivost Ruska.

Poznámky

- 1) Vedle Ruska dováží Česká republika ropu také z Ázerbájdžánu (18,7 %), z Libye (3,4 %), z Kazachstánu (3,7 %), z Alžírka (1,7 %) a z Turkmenistánu (0,9 %).
- 2) Podle odhadů Mezinárodní energetické agentury (International Energy Agency; IEA) bude do roku 2030 nutno investovat cca 800 mld. EUR.
- 3) Zranitelnost České republiky se může například zvýšit realizací plynovodu Nord Stream, jehož první fáze výstavby byla zahájena 9. dubna 2010. Po dokončení plynovodu Nord Stream bude pro Rusko snadné odstavit dodávky do dnešních tranzitních zemí, včetně České republiky, aniž by byl ohrožen odběr plynu v hlavních evropských ekonomikách, zejména Německa a Francie.

Zdroje

- Černoch, F. 2010. „Jaderný tendr ČEZ: mezi byznysem a zahraniční politikou.“ *natoaktual.cz*, on-line text (http://www.natoaktual.cz/jaderny-tendr-cez-mezibyznysem-a-zahranicni-politikou-pi5/na_analyzy.asp?c=A100726_115401_na_analyzy_m00).
- Hermann, M. 2007. *Energetický mix ČR – fakta a priority*, on-line text: <http://www.oldrichvojir.cz/uploads/Herrmann_RWE_Transgas.pdf>.
- Hodač, J. a Strejček, P. 2008. *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Brno: Masarykova univerzita.
- Keohane, O. R. a Nye, J. 2001. *Power and Interdependence*, Third Edition, Longman.
- Kratochvíl, P. a Kuchyňková, P. 2009. „Between the Return to Europe and the Eastern Enticement: Czech Relations to Russia.“ In: *EU-Russian Relations and the Eastern Partnership. Central-East European*. Budapest: Institute for World Economics of the Hungarian Academy of Sciences, 61–85.
- Kuchyňková, P. 2009. „Rusko v české zahraniční politice.“ In: *Česká zahraniční politika v roce 2008*. Ed. Kořan M. Praha: ÚMV.
- Kuchyňková, P. 2010. „Rusko v české zahraniční politice.“ In: *Česká zahraniční politika v roce 2009*. Ed. Kořan M. Praha: ÚMV.
- Málek, T. 2008. „Pohled Ruské federace na energetickou politiku.“ In: *Energetická bezpečnost – geopolitické souvislosti*. Ed. Prorok, V. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha.
- Tichý, L. 2009. „Energetická bezpečnost České republiky a (energetické) vztahy s Ruskou federací.“ In: *Česká zahraniční politika v zrcadle sociálně-vědního výzkumu*. Ed. Kořan, M. Praha: ÚMV.
- Tichý, L. 2010. „Problematika vzájemné závislosti v energetických vztazích mezi Českou republikou a Ruskou federací a působení Evropské unie.“ *Středoevropské politické studie* XII, č. 2-3.

Vydává:
Mezinárodní politologický
ústav Masarykovy univerzity,
Žerotínovo nám. 617/9,
601 77 Brno

Adresa redakce:
Mezinárodní politologický
ústav, Joštova 10, 602 00
Brno, Česká republika
Tel./Fax: +420 549 495 769
iips@iips.cz, www.iips.cz

Jazyková korektura:
Zuzana Pulcová
Tisk: Reprintcentrum Blansko

Redakční rada:
Jana Kovačková (šéfredak-
torka), Eltay Dilbazi, Hedvika
Kodoušková, Petr Ocelík, Jan
Osička, Tomáš Vlček, Veronika
Zapletalová, Lukáš Hoder
Sazba: Jindřich Smělmír
Registrace MK ČR: E 18888
ISSN 1803-8611.

Mezinárodní politologický
ústav Masarykovy univer-
zity (IIPS) je nezávislým vě-
deckým pracovištěm, které se
od svého založení v roce 1990
zaměřuje na studium proble-
matiky politického, sociálního,
ekonomického a právního
vývoje společnosti.

IIPS se aktivně podílí na for-
mování současné podoby
politické vědy tím, že ini-
ciuje a realizuje vlastní vý-
zkumné projekty, pravidelně
zveřejňuje výsledky svého
výzkumu v periodických i
neperiodických publika-
cích, koordinuje a organizu-
je konání odborných konfe-
rencí, seminářů a přednášek.

Lukáš Tichý

Lukáš Tichý vystudoval magisterský obor Evropská studia a veřejná správa a obor Mezinárodní vztahy a evropská studia na Metropolitní univerzitě Praha, kde v současné době působí jako interní doktorand. Od akademického roku 2010/11 přednáší na Metropolitní univerzitě Praha předmět Vztahy EU-Rusko a předmět Energetická bezpečnost EU. V rámci doktorského studia působí jako vědecký pracovník na Ústavu mezinárodních vztahů, kde se zabývá problematikou vztahů mezi Evropskou unií a Ruskou federací, energetickou politikou a bezpečností EU a teoriemi MV. Současně spolupracuje s Asociací pro mezinárodní otázky jako člen Východoevropského programu a Energetické pracovní skupiny.